

અદ્યાત્મ

વર્ષ : ૮

જુલાઈ-૧૯૮૭

અંક : ૧૦

* સદ્ભાવભરી ભેટ *

પ્રભુની કૃપા તો જુઓ ! સદ્ભાવભરી ભેટની સરવાણિને પ્રવાહ ચાલ્યા જ કરે છે. અધ્યાત્મના છપાઈ અને રવાનગીના વધેલા ખર્ચાની ખોટને પહોંચી વળવામાં આ ભેટજ સહાય-રૂપ બને છે. છેલ્લે મળેલી સહાયની વિગત નીચે પ્રમાણે છે.-

૫૦૧ અમદાવાદના એક પ્રેમી સાધક તરફથી.

૫૧ શ્રી મહાલાભેન હરીશભાઈ કોન્ટ્રેક્ટર, વલ્લભ વિદ્યાનગર.

૫૨ શ્રી મમતા પી. ભાટિયા, વાંસદા પુત્ર સંદીપની સગાઈ અને પૌત્ર વિવેકની બાબરી પ્રસંગે.

૩૦૨ શ્રી વિમળાબેન સુરેશભાઈ શાહ, કેનેડા.

૧૦૦ સુરતના એક અનામી સાધક તરફથી.

૨૨ શ્રી કાન્તાબેન ધીરજલાલ ભોજાણી.

૨૫ શ્રી કંચનલાલ મગનલાલ પટેલ, શીપના પ્રથમ પગારમાંથી.

સહુને અભિનંદન.

અધ્યાત્મ

આધ્યાત્મિક વિકાસની નવી જ ક્ષિતિજ ખોલતું જુજરાતી માસિક

વર્ષ : ૮ અંક : ૧૦ છટક નકલ ૩-૦૦, વાર્ષિક લવાજમ

દેશમાં રૂ. ૧૫-૦૦ વિદેશમાં રૂ. ૧૨૫-૦૦ (વિમાનથી)

સંસ્થાપક : પ. પૂ. યોગેશ્વરજી સર્વમંગલ ચેરીટબલ ટ્રસ્ટ (૨૭). અમદાવાદ.

તંત્રી-સંપાદક : શ્રી નારાયણ હ. બની.

સહસંપાદકો : શ્રી નાનુરામ દુધરેજિયા, શ્રી ભાઈલાલભાઈ છાટખાર, શ્રી મણિભાઈ સી. શાહ.

પ્રકાશન અને પ્રાપ્તિસ્થાન : 'અધ્યાત્મ' પ્લોટ નં. ૧૬૮૮ બી.

સરદારનગર, ભાવનગર-૩૬૪૦૦૧

તંત્રી, મુદ્રક અને પ્રકાશક : નારાયણ હ. બની ફોન : ૨૮૬૬૩

મુદ્રણસ્થાન : રાધેશ્યામ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, ૫૩/૫૪ સી, બિરોડીગટ ભાવનગર-૧

લેખકોને નિમંત્રણ

અધ્યાત્મમાં લેખો, ભજનો કે ગીતો મોકલાવવા લેખકોને નિમંત્રણ છે. અધ્યાત્મની ભાવનાને અનુરૂપ લેખો સ્વીકારવામાં આવશે.

લખાણ કાગળની એક બાજુ ને સારા મોટા અક્ષરે લખેલું હોવું જરૂરી છે. બીજા સામયિકોમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ લેખોની નકલો ન મોકલાવવા વિનંતી છે 'અધ્યાત્મ' અંગે સૂચનો.

ગ્રાહકોને : ગ્રાહક નંબર સરનામા સાથે લખવામાં આવે છે તે નોંધી લેવા.

● 'અધ્યાત્મ' ને આપને ગરુડું હોય તો આપના પરિચિત વર્ગમાં તેના ગ્રાહકો વધે તેવું આપ કરતા રહેશે.

● 'અધ્યાત્મ' દર માસની દસમી તારીખે પ્રસિદ્ધ થશે. કોઈ કારણે એકાદ અકવાડિયા સુધી અંક ન મળે તો સ્થાનિક ટપાલ કચેરીમાં તપાસ કરાઈ પછી અત્રે જણાવવું. સિલિકમાં હશે તો જરૂર મોકલી આપશે.

● પત્રવ્યવહાર કરતી વખતે ગ્રાહક નંબર લખવાથી વધુ સરળતા રહેશે.

● 'અધ્યાત્મ' અંગે કંઈ સૂચનો કરવાનાં હોય તો નિઃસંકોચ કરવા અતુરેણ છે. દર મહિનાની તા. ૮ સુધીમાં જે ગ્રાહકોનાં નામ અત્રે મળી જશે, તેમને તા. ૧૦મી એ અંક રવાના કરવામાં આવશે.

* અનુક્રમણિકા *

શ્રી યોગેશ્વર કથામૃત (૪)	મા સર્વેશ્વરી ૩
મૌનની સાધના	યોગાચાર્ય શાન્તિકુમાર ભટ્ટ ૧૨
ચૈતન્ય-મહાસુદા	ભાઈલાલભાઈ છાટપાર ૧૫
મૌન-એકાંતના પછીનો પ્રથમ દિન	નારાયણ હ. જાની ૧૭
ઓ રે ઓ કનૈયા	જમીએત પસ્તાગિયા ૨૪
પ્રતોત્સવ-૪	કલ્યાણ ૨૫
બ્રહ્મદર્શન	ડો. અશ્વિન પટેલ ૩૬
જન્મ-મૃત્યુ અને જીવન	રતિલાલ ભાવસાર ૩૭
અગત્ય	ડો. રણજિત પટેલ ૩૮
એક સાધકના યોગાનુભવમાંથી (૩)	પુબ્કર ચંદરવાકર ૩૯
આત્મયોગ	મમતા પી. ભાટીયા ૪૫
સાધક	ઈશ્વરભાઈ એમ. શાહ ૫૨
પ્રકાશના પંથે	પરમાર્થી ૬૧

અધ્યાત્મ

વરદ હરત પ્રભુ તમારો, સદાય રહેજો જીવન સહારો
—મા સર્વેશ્વરી

વર્ષ : ૮

જુલાઈ-૧૯૮૭

અંક : ૧૦

શ્રી યોગેશ્વર કથામૃત (૪)

મા સર્વેશ્વરી

વિક્રમ સંવત ૨૦૩૬ શ્રાવણ સુદ છઠ્ઠે ને શનિવાર.

તા. ૧૬-૮-૧૯૮૦.

સ્થળ : શ્રી નંદુભાઈ ચાવાળા નારણપુરા, અમદાવાદ.

ગઈકાલે (પૂ. શ્રીના પ્રાગટ્યદિને) સુંદર જાહેર કાર્યક્રમ થયો હતો તેમાં પૂ. શ્રીને 1વશેષ શ્રમ પડ્યો હોવાથી આરામથી ઉઠવાનું બન્યું પણ નિત્યકર્મ નિયમિત રીતે કરી આઠ ને ત્રીસ મિનિટે દ્વાર ખોલાવ્યું. દૂધ લઈ લીધું. શ્રી બાબુભાઈ વેરા સાથે ઘરના સૌ સભ્યો દર્શનાર્થે ઉપર આવ્યા. ગઈકાલના કાર્યક્રમની થોડી વાતો કરી.

ઘરના યજમાને પોતાના સંસારની વાત અંગે પૂ. શ્રીને આંભપ્રાય નમ્રભાવે માંગ્યો. પણ પૂ. શ્રી તો નિયમિતતાના ઉપાસક. એ વળી એવી વાતો માટે સવારનો કિંમતી સમય આપે ખરા ? પૂ. શ્રીએ તરત જ કહ્યું કે આ નિરાંતે વાતો કરવાનો સમય નથી તમને જરૂર લાગે તો યોગ્ય સમય માંગજો.

સવારના શાંત વાતાવરણમાં પૂ. શ્રી લેખન તેમ જ સાધનામાં જ સમય પસાર કરતા. થોડી વાતો પછી સૌ વિદાય થયા.

ગર્ભકાલનો શ્રમ વિશેષ હોવાથી આજે પૂ. શ્રીએ પલંગ-માં સૂતાં સૂતાં માળા વિ. કાર્યો કર્યાં. ખરાબર અગિયાર વાગ્યે પૂ. શ્રીના મંગલ દ્વાર ઉઘડ્યાં.

આજે ભક્તો ઘણાં આવ્યા હતાં. બહારગામના ભક્તો પણ હોવાથી રૂમ ભરાઈ ગયા. સૌ પ્રણામ કરીને બેઠા. પછી પૂ. શ્રીની આજ્ઞા થતાં શ્રી ઈશ્વરભાઈ ભક્તે ધ્યાનકેન્દ્રની અને મારી થોડી વાતો કરી. શ્રી ભોબાણીએ શ્રી મીનાબેનના અનુભવો કહ્યા. સૌ એકચિત્તે સાંભળતાં હતાં. પછી પૂ. શ્રીએ કહ્યું કે હવે કોઈને પ્રશ્ન પૂછવા હોય તો પૂછો. એવી સૂચના મળતાં પ્રશ્નોત્તરીની શરૂઆત થઈ.

પ્રશ્ન:-સામાન્ય માણસ કોઈ બિમાર માણસ માટે પ્રાર્થના કરે તો તે ફળે કે નહીં ?

પૂ શ્રી:-પ્રાર્થના કરનારની શક્તિ ઘણી અસાધારણ હોવી જોઈએ. પ્રાર્થના કરનારે પ્રાર્થના ફળે કે ન ફળે તો પણ શ્રદ્ધા નહીં ગુમાવવી. બિમારી સારી ન પણ થાય. પ્રારબ્ધકર્મ બળવાન હોય તો કર્મફલ ભોગવવું જ પડે. ત્યાં ઘણીવાર પ્રાર્થના ફળતી પણ નથી. વળી પ્રાર્થના તો આપણા માટે આપણે જ કરીએ. કોઈક વળી આપણે માટે શું પ્રાર્થના કરે ? હે પ્રભુ ! સુખમાં છકી ન જાઉં અને દુઃખમાં ડગી ન જાઉં એવી પ્રાર્થના કર્યા કરવી. જોકે પ્રભુએ પ્રાર્થના સાંભળવી કે નહીં અથવા સાંભળવી તો તે કેટલે અંશે સાંભળવી એ પ્રભુ ઉપર આધાર રાખે છે.

પ્રશ્ન:-ઈશ્વરને દરેક કર્મો જેવાં કે ખરાબ કર્મો પણ અર્પણ કરીએ તો તે શું સાડું ગણાય ?

પૂ. શ્રી:-ખરાબ કર્મો જેવાં કે ચોરી કરવી, ખૂન કરવું, દારૂ પીવો એ બધાં ઈશ્વરને અર્પણ કરીએ તો સારું નથી. દરેક કર્મો અર્પણ કરવાની વિધિથી જે અર્પણ કરે છે તેમાં ધીરેધીરે વિચારોનું પરિવર્તન થતું રહે છે કે આ પ્રભુને જે હું અર્પણ કરું છું તે શુદ્ધ છે કે અશુદ્ધ. આમ વિવેક ભવ્યત થાય છે. દૂષિત વસ્તુ અર્પણ કરતાં કરતાં જીવન પરિવર્તન પણ થતું રહે. પ્રભુએ એ વસ્તુઓ સ્વીકારી કે નહીં એની કંઈ ખબર નથી પડતી. આપણે માની લઈએ છીએ કે ભગવાને આપણાં ખરાબ કર્મો સ્વીકારી લીધાં છે. મહાપુરુષોએ જે જે સત્કર્મો કરવાનાં કહ્યાં તે જ આપણે કરીએ.

પ્રશ્ન:-(શ્રી નલિનભાઈ દવે-રાજકોટ) મને આપનું દિવ્ય-દર્શન થયું જેમાં આપ પ્રભુએ પેન્ટ અને ખમીશ પહેર્યાં હતાં તો એ વિશે માર્ગદર્શન આપવા કૃપા કરશો જી.

પૂ. શ્રી:-ઘણાં મને પૂછે છે કે ભગવાન હવે અવતાર લે તો કેવા કપડાં પહેરે ? ભગવાન આવે તો તે શું આ જમાનાનું સર્વશ્રેષ્ઠ પીજી રહ્યા પીએ ખરા ? હું તેમને કહું છું કે ભગવાને પીતાંબર પહેરીને જ આવવું એવું થોડું છે ? કોલેજ જીવનમાં હું શર્ટ ને પેન્ટ પહેરતો. એ વેશમાં શ્રી નારાયણભાઈએ જોયા છે. વળી મસુરીમાં ૧૯૫૮ની સાલમાં ફરી જવાનું બન્યું ત્યારે તેવાં કપડા કરાવ્યાં હતાં, કારણ ત્યારે મારે મસુરીમાં ગુપ્ત સાધના કરવી હતી. વળી સહજાનુનના જીવનમાં ભગવાન દત્તાત્રેયના દર્શનની વાત છે. ભગવાન ક્યારે કેવા વેષે દર્શન આપે તે કહી ન શકાય. જે પણ દર્શન થાય તેના બાહ્યસ્વરૂપમાં ન પડતા. એમ કરવાથી તો ખુદ્ધિ ભ્રમિત થઈ જાય.

એટલે દર્શન જે પણ પ્રકારનું થાય તે જો સંતનું, કે ઈશ્વરનું હોય તો તે જેવા પ્રકારનું હોય તેવા, પણ એ દર્શન

દ્વારા તેમની કૃપા જ છે એમ માનવું. તમને પણ મારું એવું દર્શન થયું તે સારું ગણાય.

પ્રશ્ન:-કેઈ માણસ આખી જીંદગી પાપ કરે ને શરણે જાય તો ઉદ્ધાર થાય ખરો ?

પૂ. શ્રી:-લગવાને કહ્યું છે કે પાપીમાં પાપી પણ મારે શરણે આવે તો... શરણે આવે એટલે પાપકર્મ છોડીને તમારે શરણે આવ્યો છું એમ અનન્ય ભાવે લગવાનના શરણે આવે અને લગે તો તે સાધુ થઈ શકે, તેનો ઉદ્ધાર થાય કારણ કે તે સત્કર્મ પરાયણ બન્યો છે. પાપકર્મમાંથી નિવૃત્ત થયો છે.

આટલો જવાબ આપ્યા પછી પૂ. શ્રીએ શ્રી અરવિંદ ને માતાજી, શ્રી આનંદમયીમાતા તથા ઈન્દીરાદેવીની વાતો કરી.

પ્રશ્ન:-નામ જપ કરતાં કરતાં શરીર આખું ધ્રુજવા માંડે છે તેનો શો અર્થ ?

પૂ. શ્રી:-લક્ષ્મીજીમાં નામ જપ કરતાં કરતાં કંપન, અશ્રુ વિ. અતુલવાય છે એટલે એ ભાવાવસ્થા ગણાય. પણ નિયમ પ્રમાણેની માળા કરવી હોયતો માળા પૂરી જ કરવી રહી. અને એવો સમય પણ પ્રભુને માટે આપો કે આંખ બંધ કરીને માળાવિના પ્રભુ પ્રત્યે પવિત્ર પ્રેમભાવ વહાવો. અશ્રુ આવે તો આવવા દો. ભાવને છૂટોદોર શાંતિથી આપો.

સમય ક્યાં પુરો થાય છે તે ખબર નથી પડતી. બાર વાગી ગયા એટલે સૌ ભકતો પ્રણામ પ્રસાદની વિધિમાંથી પસાર થઈ વિદાય થયા. સાંજે ચાર વાગ્યે મારા સૂરતના વાર્તાલાપની ટેપ મુકવાનો કાર્યક્રમ હતો, જેથી તેની સૂચના કરવામાં આવી.

આજે ફરીથી પૂ. શ્રીનું પ્રિય લોજન ખીચડી લીધી. આજે કલ્પને પણ અમે સાથે લોજન માટે આમંત્રણ આપ્યું. પૂ. શ્રીને લોજનમાં ખરાબર રૂચિ નથી એટલે ઘઉંના લોટની

રાખ નીચેથી બનાવી લાવી પૂ. શ્રીએ આજે લોજનમાં તદ્દન થોડી ખીચડી અને રાખ જ લીધી એમ કહ્યું તો ખોટું નથી.

લોજનબાદ શ્રી બાબુભાઈ અને શ્રી સુતરીયા પૂ.શ્રી પાસે પાંચ મિનિટ માટે આવે છે. થોડી વાતો કરે છે. વિદાય થાય છે.

પૂ.શ્રી આરામ કરે છે. સાંજે મહિનગરથી પૂ. માતાજી ચાર વાગ્યે આવનાર હતાં. જેથી પૂ.શ્રી હાર્ટએટેકના દર્દી છતાં ૩૬ જેટલાં પગથિયા ઉતરીને નીચે જાય છે. નીચે એક રૂમમાં તેઓ બેસે છે. થોડી જ વારમાં પૂ. માતાજી વડોદરાના જીતુભાઈ ગાંધીની ગાડીમાં બેસીને આવી જાય છે.

ઉપરના બેઠક રૂમમાં ચાર વાગ્યાથી ટેપ કાર્યક્રમ શરૂ થયો. છ વાગ્યા સુધી એ કાર્યક્રમ રહ્યો. પૂ. માતાજી ચાર વાગ્યે આવી ગયાં હોવાથી પૂ.શ્રી નીચે બેઠા હતા. છ થી સાતની બેઠક પણ પૂ. માતાજીના સાંનિધ્યમાં જ થાય એવી પૂ. શ્રીની ઈચ્છા હોઈ, પૂ. માતાજી નીચે હોવાથી સૌ ભકતો નીચે ગયા. ખુદલી લોન ઉપર સૌ બિરાજમાન થયા. મોરબીના યુવાન શ્રદ્ધાળુ એ જીતુનીચર શ્રી ઘનજીભાઈ સુરતીયાને પૂ. શ્રીએ લજન ગાવાની સૂચના કરી. તેમના લજનોના શબ્દો આ પ્રમાણે હતા:-

‘હવે મને ગમતું નથી નાથ, મને તારી પાસે રાખ,

હવે સરોડાના નાથ મને તારી પાસે રાખ.’

ત્યારબાદ પ્રશ્નોત્તરી શરૂ થઈ.

પ્રશ્ન:-દેહાધ્યાસ છૂટે એ માટે વ્રત ને તપ શું મદદ કરી શકે ?

પૂ.શ્રી:-વ્રત ને તપથી દેહાધ્યાસ નહીં પણ દેહદમન થાય છે. કંઈક મદદ મળે. થોડો શરીરભાવ હળવો બને. રસવૃત્તિ ઘટતી નથી. દેહાધ્યાસ છોડવા માટેનો ઉત્તમ ઉપાય આત્મભાવના રટણથી થાય. એ રટણથી દેહભાવ ને રસવૃત્તિ

ઓગળવા માંડે છે. બીજા ઉપાય ભગવાનની ભક્તિ ને અંતઃ કરણની પ્રાર્થના. વ્રતને તપથી જીવન વિશુદ્ધ બનવું જોઈએ. કામ, ક્રોધ, સ્વાર્થવૃત્તિ, નિંદાટીકામાંથી નિવૃત્તિ આ બધું જરૂરી છે.

આ ઉત્તર પછી પૂ. શ્રી શ્રીમન્ નારાયણ નારાયણ નારાયણની ધૂન બોલાવે છે. વચ્ચે શ્રી જીતુભાઈ ગાંધી ફાટાઓ પાડે છે. પછી ફરી પ્રશ્નોત્તરી શરૂ થાય છે.

શ્રી બાબુભાઈ વેરા:- પરમાત્માની પ્રાપ્તિમાટે ભક્તિ-યોગ કે જ્ઞાનયોગ શ્રેષ્ઠ છે ?

પૂ. શ્રી:- ઘણાં છોકરાઓને વિચાર આવે કે બારમુ ધોરણ પછી આટર્સ, કોમર્સ કે સાયન્સમાં જવું. ઘણા સલાહ આપે કે સાયન્સમાં જવું. તેમ અમારી સલાહ માંગે તો અમે કહીએ છીએ કે જીવનના એન્જીનીયર બનો. સાધકને થાય છે કે ક્યો માર્ગ લેવો? ભગવાને ગીતામાં કહ્યું કે મને ભક્તિથી અને જ્ઞાનથી પણ મળી શકાય છે.

મારું પોતાનું માનવું છે કે જ્ઞાનપૂર્વકની ભક્તિ ઉત્તમ. સમજપૂર્વકની ભક્તિ જે છે તે કલીકાળની અંદર કૃપા મેળવવાનું અમોઘ સાધન છે. વળી પરમાત્માની પ્રીતિ, પ્રાર્થના ને સંતસમાગમ પણ એમાં મદદરૂપ થાય. ઘણા ભક્તિ કરે-ભજને મોટીરાત સુધી કરે. અને ભજનો પુરા થાય પછી તેજ લોકો નિંદા-ટીકા-લોકોના ઘર ભાંગવા એમ વિરોધાભાસી પ્રવૃત્તિ કરે છે તો એ સમજપૂર્વકની ભક્તિ નથી. ભક્તિ નાચવા, ફૂંદવા કે બહારાત કરવા કે કંઈ સારો છે તે બતાવવા માટે નથી. ભગવાનને પ્રસન્ન કરવા, ભગવાન પાસે ભક્તિ કરવી તે સારી ગણાય. ભક્તિ સાધડ બીજનેશ જેવી નથી. ભક્તિ ભગવાનને પ્રસન્ન કરવા માટે છે.

પ્રશ્ન:- ઈશ્વરના સાકાર દર્શનમાં માનવ સિવાયનું બીજું

કયું રૂપ હોઈ શકે ?

પૂ. શ્રી:- ભકતોને જેવું જોઈએ તેવું દર્શન આપે. ભકતો માનવ છે એટલે ભગવાનને પણ માનવરૂપે જ જોવા માંગે છે. આપણાં કરતાં વિશેષ, તેજસ્વી ઓજસવાળા ભગવાનના રૂપની અપેક્ષા રાખે છે. બીજા કોઈપણ સ્વરૂપમાં પ્રભુના દર્શન થઈ શકે. સૃષ્ટિમાં દરેક પદાર્થોમાં એ દેવ છે. દિવ્ય-તાથી ભરપૂર છે. તમારામાં જ્ઞાન હોય તો તે સ્વરૂપોમાં ઈશ્વરને જોઈ શકો છો.

પ્રશ્ન:- સહજયોગ, રાજયોગ, ક્રિયાયોગ, સંપૂર્ણયોગ એ બધા શબ્દો સમજાવવા કૃપા કરશો ?

પૂ. શ્રી:- (ગરમત કરતાં કરતાં કહેવા લાગ્યા) મને એક-વાર કોઈકે પૂછ્યું કે મને મોદકયોગ સમજાવશો. તે ભાઈને મેં કહ્યું મને તો ખબર નથી. તે ભાઈએ કહ્યું ચોખ્ખાઓનો પ્રિય ખોરાક મોદક. તેના યોગ તે મોદકયોગ કહેવાય.

હવે ઉપરના યોગવિશે વાતો કરીએ તો યોગ એટલે જ જીવનવિકાસનો પરિપૂર્ણ અભ્યાસક્રમ. પછી તે યોગ શબ્દ સાથે આગળ બધા શબ્દો લગાડે છે જેમકે સહજયોગ-રાજ-યોગ ઇત્યાદિ. આવું લખવું એ યોગ શબ્દનું અપમાન છે. છતાં બધા અર્થો જોઈ લઈએ. સહજયોગ એ શબ્દ પાછળથી આવ્યો છે. રાજયોગ એટલે મનને વશ કરાય તો પ્રાણ પણ વશ થાય એવી માન્યતા હોય છે. એ રીતે હઠયોગમાં પ્રાણને વશ કરીએ તો મન આપોઆપ વશ થાય. ક્રિયાયોગમાં તપ, સ્વાધ્યાય, અધ્યયન, અને ભક્તિ અને સિદ્ધયોગ હમણાનો નવો શબ્દ છે. પ્રાચીન શાસ્ત્રોમાં એ શબ્દ નથી. સિદ્ધયોગ એટલે કુંડલીની બચત કરી હીક્ષા અપાય એવો અર્થ થાય છે.

યોગની બધી જ વાતો જુની છે. પણ નવી દુકાન ખોલીએ તો સારી ચલાવવા માલ તેજ હોય પણ લેબલ નવા મારીએ

તો જ નવી દુકાન સારી ચાલેને! નવું કશું નથી. યોગના જ આ બધા પર્યાય છે.

પ્રશ્ન:-દેહભાન ન હોય ત્યારે સમાધિદશામાં જે અનુભવ થાય તેની સ્મૃતિ ક્યાંથી રહી શકે?

પૂ.શ્રી:-સમાધિ દશામાં દેહભાન ન રહે તો પણ મન બહુત હોય છે. તેનાથી સ્મૃતિ રહે છે. જેમ ઉંઘમાં આપણને શરીરનું ભાન નથી રહેતું છતાં મનથી સ્વપ્ન જીવે છે. મન બહુત હોય એટલે સિદ્ધપુરુષોનાં દર્શન થાય તો તે જોઈ શકે; અનુભવી શકે છે.

પૂ.શ્રી આ ઉત્તર આપ્યા પછી ભજગોવિંદમ્ ભજ-ભજગોવિંદમ્ ગોવિંદમ્ ભજગોવિંદમ્ની ધૂન યોલાવે છે.

પ્રશ્ન:-સૂર્યોદય પહેલાં ને સૂર્યોદય પછી જે ધ્યાન થાય છે તેમાં કેમ ફેર પડે છે?

પૂ.શ્રી:-તમે સૂર્યના કિરણોનો સીધો સ્પર્શ થાય એ રીતે સૂર્ય સામે ધ્યાન કરવા બેસો તો મન જલદી એકાગ્ર થાય. હું પોતે શરૂઆતમાં સૂર્યસામે ધ્યાન કરતો. વળી રાત્રે ચંદ્ર સામે પણ ધ્યાન કરતો. મન જલદી એકાગ્ર થાય છે. સૂર્યોદય પહેલાં મન તથા વાતાવરણ શાંત હોય છે એટલે ધ્યાન સારું થાય. સૂર્યાસ્ત પછીના ધ્યાનમાં આપણાં આખા દિવસના કાર્યની અસર થતી હોય છે.

આટલા મહત્વના પ્રશ્નોત્તર પછી પૂ. શ્રીએ કહ્યું કે આજે ચાર વાગ્યાથી યોલ્યા જ કરુ છું. જેથી હવે, તમે ભજન ગાઓ. એથી મેં 'જ્યાં લગી આત્મા અંગમાં છે' એ ભજન ગવડાવ્યું. ત્યારપછી સુતરીયાએ ઠાંડરા યોલાવી ભજનો ગવડાવ્યાં. ત્યારબાદ શ્રી હરિભાઈ ભોજાણી (મોરળી) શ્રી રાજેશભાઈ કાપડીયા (ભાવનગર) શ્રી ઉમિયાશંકર વ્યાસ (રાજકોટ) વિ. ભાઈએએ થોડા શબ્દોમાં જન્મોત્સવ અને

સત્સંગની વાતો કરી.

પૂ. માતાજીની તબિયત અસ્વસ્થ હતી. જેથી તેઓ વચ્ચે ઉઠીને વિદાય થયાં.

સૌ ભકતોએ પ્રણામ ને પ્રસાદ લઈ વિદાય લીધી. જેને જેને રોકી શકાય તે સૌને રોકાઈ જવા વિનંતી કરી.

વળી ઉપર આવતા પહેલ પ્રો. અનાગી (વડોદરા એમ. એસ. યુનિ. ના નિવૃત્ત પ્રોફેસર)ના ગીતોની કાર્ડલમાંથી ગીતો પસંદ કરી પૂ. શ્રીએ રાજેશભાઈ કાપડીયાને કોપી કરવા આપી.

ઉપર આવતાં આવતાં શ્રી હરિભાઈ ભોજાણીને સાથે રાખી શ્રી જીતુભાઈને તેમના જીવનનું પૂર્વવૃત્તાંત જે પૂ.શ્રી-એ મને જણાવ્યો હતો તે રહસ્યમય વાત તેઓએ કહી સંભળાવી. સૌ ભકતો ખૂબ ખૂબ ખુશ થઈ ગયા. એ વાતને ખૂબ પ્રેમથી વધાવી લીધી.

રાત્રે દૂધ વિ. લીધું ને પૂ.શ્રી આરામ કરે છે.

અમારા યજમાન શ્રી નંદુભાઈના નીચેના ઘરમાં જવાનું મારે બન્યું ને ૧૦-૪૫ સુધી સત્સંગની વાતો કરી. પૂ. શ્રીએ ફરીથી ગંભીર સૂચના આપી કે તમે નિયમ લો કે રાત્રે મોડામાં મોડું નવ વાગ્યે સૂઈ જવું. વાત સાચી હતી.

આજનો દિવસ પૂર્ણ થયો. હરિ ઓ.

મૌનની સાધના

—યોગાચાર્ય શાન્તિકુમાર જે. ભટ્ટ

આધ્યાત્મિક સાધનામાં મૌનનું સ્થાન અત્યંત મહત્વનું હોવાથી જ મૌનને સર્વ અર્થનું સાધન-મૌનં સર્વાર્થ સાધનમ્ -કહેલ છે. આ સર્વ અર્થ એટલે શું? અર્થ એટલે કોઈપણ પદાર્થ અથવા વિષય, કોઈપણ આશય, કોઈપણ ધ્યેય, ઇચ્છા અથવા અભિલાષા કોઈપણ પ્રાપ્તિ માટે શારીરિક, માનસિક તથા આધ્યાત્મિક બલ તથા આરોગ્યની પ્રાપ્તિ આવશ્યક છે. મૌનરૂપી તપ દ્વારા આ સર્વની પ્રાપ્તિ થાય છે.

વળી અર્થ ત્રણ પ્રકારના હોય છે. વાચ્યાર્થ, વ્યંગ્યાર્થ અને ધ્વન્યાર્થ. કોઈપણ બાબતનું બાહ્ય સ્વરૂપ વાચ્યાર્થથી સમજાય છે. વ્યંગ્યાર્થથી તેનું આંતરિક સ્વરૂપ સમજાય છે. અને ધ્વન્યાર્થથી તેનું સૂક્ષ્મ સ્વરૂપ સમજાય છે. મૌન દ્વારા જ ચિન્તન પ્રબળ બનવાથી આ ત્રણેય અર્થ સરળતાથી સમજાય છે.

મૌન વાણીનું તપ છે. એનાથી ઇન્દ્રિયનિગ્રહ સરળ બનવાથી, બ્રહ્માએ બહિર્મુખ બનાવેલી ઇન્દ્રિયો અંતર્મુખ બને છે. અને આધ્યાત્મિક સાધનાનો માર્ગ સરળ બને છે. વાણીના સંયમનો હેતુ મનનો સંયમ છે. (વાકસંયમ હેતુ-મન: સંયમ:) છાંદોગ્ય ઉપનિષદમાં મૌનને બાળકોની અર્થોત્ત નિર્દોષ માનવીઓની તથા આધ્યાત્મિક સાધના શરૂ કરનારાઓની સાધના કહેલ છે. ઉપનિષદો પણ શાન્ત રહીને, મૌન પાળીને ઉપાસના કરવાનો આદેશ આપે છે. (શાન્ત ઉપાસીત), ઘૌ: શાંતિ:થી શરૂ થતા મંત્રમાં અન્તે તો તે શાન્તિ મને પ્રાપ્ત થાવ (આમાં શાન્તિરેધિ) એવી પ્રાર્થના કરાઈ છે.

અભિનવગુપ્તાચાર્યે શૂંગાર, હાસ્ય આદિ નવરસમાં શાન્ત રસનેજ સર્વોત્તમ ગણ્યો છે. યોગવાસિષ્ઠ મૌન દ્વારા ચિત્તની વિલાસિતા તથા કલ્પનાના મલથી મુક્ત થવા આદેશ આપે છે. મૌનની વ્યાખ્યા આપતા ત્યાં જણાવાયું છે કે જીવન-મુક્ત મુનિના ચિત્તના નિશ્ચયરૂપ જે ભાવ થાય છે તે મૌન કહેવાય છે.

મૌનના છ પ્રકાર ગણાવવામાં આવ્યા છે.

૧. વાંગ્મૌન ૨. ઇન્દ્રિયમૌન ૩. કાણ્મૌન ૪. સુષુપ્તમૌન ૫. મનોમૌન અને ૬. મૂર્છા-મૌન. મૌન ધ્યાનનું પ્રથમ પગથિયું છે. મૌન સાથે આંખો બંધ રાખવાથી અને ધ્યાન ધરવાથી દેવાત્મશક્તિને પોતાના ગુણોથી ઠંકાયેલી, બ્રહ્મવેત્તા બ્રહ્મવાદી મુનિઓની માફક જેઈ શકાય છે. દક્ષિણામૂર્તિ સ્તોત્રમાં પણ ગુરુના મૌન વ્યાખ્યાનથી શિષ્યોના સંશયો છિન્ન થઈ જાય છે એમ જણાવેલ છે. પરમાત્માના સ્વરૂપમાં પણ મૌન સ્વરૂપનું વર્ણન સાન્તાકાર' કે શાન્ત' પદ્માસનસ્થ' આદિથી કરેલ છે.

કાણ્મૌનની સાધના એકાંત, નિર્જન અને સ્વચ્છ ચોરડા-માં ઇષ્ટદેવની પ્રતિમા, ધર્મગ્રન્થો, જપમાલા તથા લિખિત જપ માટેની નોટો રાખી થઈ શકે. શરૂઆતમાં આવા ચોરડા-માં દરરોજ ત્રણ કલાક મૌન પાળી વિવિધ આધ્યાત્મિક સાધના ચાલુ રાખવી. ત્યારબાદ સપ્તાહમાં એક આખો દિવસ સાધના કરવાની ટેવ પાડવી. પછી છ થી ૧૨ મહિના બાદ એક સપ્તાહ. આમ નિર્જન સ્થાનમાં સાધના કરવી. ખીજે વર્ષે ૧૫ દિવસ, ત્રીજે વર્ષે ૩૦ દિવસ, ચોથે વર્ષે ૪૫ દિવસ, પાંચમે વર્ષે ૬૦ દિવસ સાધના કરવી. સાધના દરમિયાન વધુ પડતા ઉબગરા કરવા નહીં. મિતાહારી રહેવું. શરીરને કે મનને વધુ પડતું કષ્ટ આપવું નહીં. શાન્તિ તથા પ્રસન્નતા જાળવી

રાખવી. સાધના દરમિયાન સંજ્ઞાથી કે લેખિત સૂચનો પણ કરવાં નહીં. પંખાનો ઉપયોગ ન કરવો. બની શકે ત્યાં સુધી રાતે પણ લાઇટનો ઉપયોગ ન કરવો. ૩૦ વર્ષથી ઓછી વયની વ્યક્તિઓ માટે આ કાષ્ટમૌનની સાધના નથી.

યોગસિદ્ધ ન થવાનાં છ કારણોમાં હઠયોગ-પ્રતીપિકાકારે ખૂબ ઝોલઝોલ કરવાની, પૂછ્યા વિના પણ ઝોલ્યા કરવાની કુટોવને પણ ગણાવેલ છે. યુદ્ધિમાનોમાં વરિષ્ઠ એવા હનુમાન-જીએ વધુમાં વધુ મૌન સેવી વધુમાં વધુ તાકાતનો પરિચય કરાવ્યો છે. એમની મધુર વાણીની શ્રીરામે પણ પ્રશંસા કરી છે. મૌન પાળવાથી વાણી મધુર બને છે, ઝોલનારની હોંશિયારી વ્યક્ત થાય છે. તે ઓછામાં ઓછા શબ્દોમાં વધુમાં વધુ કહી શકે છે. તેની વાણી કાર્યસાધક, ગર્વરહિત ગૌરવજનક, સુયોગ્યિત તથા ધર્મમય થાય છે. વાણીમાં આવું પરિવર્તન આવે ત્યારે સમજવું કે હવે મૌનની સાધના સફળ થઈ છે.

ગુરુપૂર્ણિમાની ઉજવણી

આ વર્ષે ગુરુપૂર્ણિમાની ઉજવણી અમદાવાદ ખાતે કરવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું છે. એ દિવસે ૧૧-જુલાઈ, ૧૯૮૭ને શનિવાર છે. રવિવારે પૂ. માને મૌન હોય છે, પરંતુ એક અપવાદરૂપે પૂ. માએ ૧૨-જુલાઈ ને રવિવારે એક દિવસની શિબિર રાખવાનું વિચાર્યું છે.

સ્થળ છે મધુરીબેન શાહ હોલ, સેંટ ઝેવિયર કોલેજ પાસે (આ સ્થળે અગાઉ ૧૮ માર્ચ-૧૯૮૬નો કાર્યક્રમ રાખવામાં આવેલ) નવરંગપુરા, અમદાવાદ-૬

ગુરુ પૂર્ણિમાની ઉજવણી અને એક દિવસની શિબિરનો વિગતે કાર્યક્રમ દરેક કેન્દ્રો ઉપર અલગ રીતે મોકલવામાં આવ્યો છે.

ચૈતન્ય-મહામુદ્રા

ભાઈલાલભાઈ છાટખાર

(આચાર્યોનું અતિક્રમણ)

કર્મક્ષેત્ર : વ્યક્તિ કર્તવ્ય-કર્મ આચરે છે ત્યારે તેની જાગરૂકતાના પ્રમાણમાં કાર્યનું પરિણામ નિપજે છે. વ્યક્તિ પોતાની સમગ્રતાને કાર્યક્ષેત્રે લગાવી દે, તે અત્યંત જરૂરી છે.

કોઈપણ પ્રકારની કચાશ કે અધૂરપ જાગ્રત વ્યક્તિની સમગ્રતા સહી લેતી નથી. પોતાની સન્મુખ ખડી થતી, કાર્યની નિપજનો ન્યાય વ્યક્તિ પોતે જ તોળે છે અને તે પરિણામ જાણું જિતરતું દેખાય તો તેને તે ફગાવી દે છે.

વ્યક્તિની જાગરૂકતા તેને સાવધાન કરે છે કે કાર્ય સમગ્રતા રેડીને થયું નથી. તે એકવાર ફરીથી વધારે સારી કૃતિના સર્જન માટે પુરુષાર્થ કરવા લાગી જાય છે.

વ્યક્તિ પોતે જ પોતાની સ્પર્ધક બની રહે તેવું બને છે અને તે આગલી કચાશ અધૂરપ કે જીભુપ ના રહે તે માટે સમગ્રતા રેડીને ભરચક કોશિલ કરે છે.

જાગરૂકતાના પ્રકાશમાં સમગ્રતાપૂર્ણ પુરુષાર્થનો આવિષ્કાર સહસ્રહળ કમળની જેમ શોભી જિઠે છે અને અંતે તેની કાર્ય-કૃતિ અજોડ અનુપમ અને અદ્વિતીય બની રહે છે.

હવે વ્યક્તિની આ કાર્ય-કૃતિ સર્વશ્રેષ્ઠ સર્જન બની રહી હોય છે.

કર્મક્ષેત્રે એક તદ્દન નૂતન આચાર્યમાં વ્યક્તિ પ્રવેશ પામી ચૂકી હોય છે.

જ્ઞાનક્ષેત્ર : વ્યક્તિ અન્યોનું વાચન કરે છે. માહિતી એકઠી કરે છે. તેમાંથી પદ્ધતિઓ અને કેટલાક ગદ્યાંશો કંઠસ્થ કરી લે છે. આમ પુસ્તકિયા માહિતીની ઢગલે ઢગલા વ્યક્તિના દિમાગમાં

સંબંધિત થાય છે. તેની ગણના અથ હરોળના પંડિતોમાં પણ થાય છે. તેમાંયે તેને વકતૃત્વછટાની ઈશ્વરી બક્ષિશ સાંપડી હોય તો વિદ્વદ્જનોની બેઠકોમાં અને વિશાળ શ્રોતાવૃંદની સભાઓમાં તેનું પાંડિત્ય છાપ પાડી દે છે.

પરંતુ આવા પોથીપંડિતે માહિતી જ્ઞાનની 'અંદર'થી અનુભૂતિ ના કરી હોય તો તેનું શાસ્ત્રજ્ઞાન નિરર્થક છે. માહિતી અનુભૂતિની એરણે ચઢે તો અનુભૂતિનો કણે કણ માહિતીને સદ્જ્ઞાનમાં પરિવર્તિત કરે છે.

પ્રાપ્ત માહિતીની અનુભૂતિ માટેનો સાધનાત્મક પુરુષાર્થ વ્યક્તિને સદ્જ્ઞાન બક્ષે છે.

અનુભૂતિની વાણીમાં દિવ્યતા હોય છે અને આવી અનુભૂતિની વાણીમાં શ્રોતાઓનાં જીવન-પરિવર્તન કરવા માટેનું પ્રેરણાદાયી બળ હોય છે.

હવે પાંડિત્યનું સ્થાન પ્રજ્ઞાએ લીધું હોય છે.

જ્ઞાનક્ષેત્રે એક નૂતન આયામમાં વ્યક્તિનો પ્રવેશ થઈ ચૂક્યો હોય છે.

સમયમાપદંડ : અતીત, વર્તમાન, અનાગત એવા કાળ-ખંડ નથી પરંતુ સ્થળકાળના ખંડ વ્યક્તિએ પોતાની સગવડ ખાતર યોજ્યા છે.

અતીતની સ્મૃતિઓના વર્તમાન પરના પ્રક્ષેપને વ્યક્તિએ સબગ-સાવધ રહીને ઓળખી લેવાનો રહે છે.

અતીત એટલે અસ્તિત્વને સોનાના લંગરે સ્થગીત કરી દેતો સ્મૃતિસંગ્રહ અને અનાગત ભવિષ્ય એટલે મનભાવન રંગબેરંગી કલ્પનાચિત્રોનો તથ્યહીન આભાસ-સંગ્રહ. આજ અત્યારે પ્રવર્તમાન ક્ષણે જે સન્મુખ છે તેને સુંદર સુંદરતર થવા દઈએ;—આ 'એકમાત્ર' જીવન જીવી જવાની કળા છે.

(અનુસંધાન પાના ૫૬ ઉપર)

મૌન-એકાંતના પછીનો પ્રથમ દિન

નારાયણ હ. બની

“આ વખતના એકાંત ને મૌનમાં પ્રભુએ અમને એ અનુભવ કરાવ્યો કે શરીર વ્યાધિચ્ચસ્ત હોય, અસ્વસ્થ હોય, છતાં એની કૃપા થાય તો સાધનામાં આંચ ન આવે. જપ, સ્તવન, પાઠ અને ધ્યાનના નિયમો પૂરેપૂરા સચવાય.”

“તનના વ્યાધિની અસર મન પર ન પડે તો આ બધું થઈ શકે અને મૌનના પ્રારંભના દિવસોમાં તાવ, શરીરનો દુઃખાવો અને બળતરા બધું થતું, ઘડીભર એમ પણ થઈ જતું કે ચાલો, મૌન પૂરું કરી એકાંતવાસમાંથી બહાર આવી જઈએ. પરંતુ નહિ, પ્રભુની કૃપા હતી, એટલે તન અસ્વસ્થ હોવા છતાં, એની છાયા મન પર ન પડી અને પ્રભુએ કેટલી બધી કૃપા કરી કે આટલા બધા દિવસોમાં અમારો એક પણ નિયમ તૂટ્યા સિવાય અમારો સાધનાત્મક કાર્યક્રમ યથાવત્ ચાલુ રહી શક્યો !”

“આ વખતના મૌનમાં અમને વિચાર આવ્યો કે ગુરુ-દેવ શ્રી યોગેશ્વરજીના જીવન ઉપર જે લીલામૃતની કાવ્ય-ગાથા લખાઈ છે, તેનાં એકસો આઠ પાસાંયણ કરીએ. અને તમે જાણો છો ! એક પાસાંયણ કરતાં બે-અઢી કલાક થાય. એટલે અમારો રોજ બાર કલાક કરતાં વધારે સમય આ પાસાંયણમાં જ જાય. જપ, પ્રાર્થના, ભજન, સ્તુતિઓ, ધ્યાન વગેરેનો સમય જુદો, છતાં મન કંટાળ્યું નહિ. તનના સાથ વગર મને અમને પૂરો સાથ આપ્યો.”

“અમારો દિવસ સવારે ચારના ભજનથી શરૂ થતો, તે છેક રાત્રે સાડા અગિયાર-બાર સુધી કાર્યક્રમ ચાલતો.

એ પૂરો થાય અને ખુરસીમાં જ્યાં આડાં પડીએ, એટલે પ્યાલ આવે કે શરીરમાં તો તાવ છે, દુઃખાવો છે, બળતરા પણ છે. જાણે પ્રભુના કાર્યક્રમના સમય દરમ્યાન મન આ બધુંજ ભૂલી જાય અને પછી તો ભગવાનના ભજન, જપ કે યોગેશ્વર લીલામૃતના ગાનમાંથી એ નવરું પડે તો શરીરના વ્યાધિનો અનુભવ કરેને ? ”

કહેવાય છે કે ઉચ્ચકોટિના સંતો ને યોગીઓએ મનની આવી અવસ્થા પ્રાપ્ત કરી હોય છે કે તનની વ્યાધિઓ એમની આત્મસ્થિતિમાં બાધક બનતી નથી. તેઓ પોતાના સાચા સ્વરૂપને તનથી અલગ અનુભવી આચરણ કરી શકે છે.

અમે પ. પૂ. ગુરુદેવ શ્રી યોગેશ્વરજીની માંદગી પ્રસંગે આ દશાનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કર્યો હતો. આજે એવો જ કંઈ અનુભવ પૂ. માની વાણીમાં વ્યક્ત થઈ રહ્યો છે.

પૂ. મા બરાબર સાત વાગે મહેતા સાહેબના ‘સ્નેહ-શાંતિધામના’ મૌનના ઓરડામાંથી બહાર આવે છે, ત્યારે તેઓના બેઠકક્રમના બંને ઓરડા ભક્તોથી ખીચાખીચ ભરાઈ ગયા છે. પ્રભુના નામની, ગુરુના નામની ધૂન ચાલી રહી છે. વાતાવરણમાં ભક્તિ અને પવિત્રતાનાં સ્પંદનો અનુભવાઈ રહ્યાં છે. આસપાસ બધે શાંતિ છે. વૃક્ષોપરથી બોલતી કોચલના મીઠા ટડૂકા કે પ્રાતઃકાળે બોલતાં અન્ય પક્ષીઓના નૈસર્ગિક સૂરો વાતાવરણને જીવંત અને મધુર બનાવી રહ્યા છે.

ભક્તો અને સાધકો ક્યાંય ક્યાંયથી આવી હાજર થઈ ગયા છે. બધાંને પૂ. માના આ વખતના એકાંત-મૌનમાં જે કંઈ નવી ઉપલબ્ધિ થઈ હોય, તેની વાતો તેઓશ્રીના સ્વ-મુખે સાંભળવાની ઇતેબરી છે.

પૂ. મા પ્રવેશતાં જ પૂ. ગુરુદેવ, પૂ. મા અને પૂ. જ્યોતિર્મયી માની જય પોકારી, ભક્તો પૂ. માનું પુષ્પો અને પુષ્પમાળાઓથી અભિવાદન કરે છે. પૂ. મા બંધ આંખે આ અભિવાદન ઝીલે છે, જાણે કે આ બધા સાથે એમના શરીરને કંઈ સંબંધ નથી. પૂ. માના ઉપવાસો તો એકધારા ચાલે છે. એમાં છૂટ એટલી મૂકાઈ છે કે પૂ. મા એક દિવસ દૂધ લે છે, જ્યારે એક દિવસ પાણી પણ નહિ ! ઉનાળાની આ પ્રખર ગરમીમાં પણ લગભગ ૧૧૭૫ દિવસ ઉપર પહોંચેલું એમનું આ અનશનત્રત પ્રભુ ચલાવે જાય છે. એની શી ઇચ્છા છે તે તો એ જાણે, પરંતુ આજના યુગમાં સાધનાક્ષેત્રે કંઈ નવી ક્ષિતિએ સર કરાવવાની એની-પ્રભુની-ઇચ્છા હોય એમ લાગે છે.

પૂ. માની દેહયષ્ટિ એવી જ સુકાએલી છે. પ્રવેતવસ્ત્રોમાં પૂ. માનો તપઃપૂત દેહ શોભી રહ્યો છે. ઉપલક્રીયા નજરે બેનારને ક્યાંથી ખબર પડે કે આ નાજુક લાગતા શરીરમાં સાધના મારેનું કેવું અડગ મન ને ખમીર પ્રભુએ આપ્યું છે !

પૂ. મા એટલે આદર્શ ગુરુભક્ત. આજના યુગમાં કદાચ વીસરાઈ ગયેલા ગુરુભક્તિના એ પાઠો ફરીથી લોકસમાજમાં પ્રસ્થાપિત કરવા જ પૂ. માનો જન્મ ન થયો હોય એવું લાગે છે. એમના ધ્યાસપ્રધાસમાં, જીવનની હર ગતિવિધિમાં પૂ. ગુરુદેવ પ્રત્યેનો અનન્ય પ્રેમ, શ્રદ્ધા, ભક્તિ ને સમર્પણ દૈનિક ગોચર થાય છે.

આ વખતે લખેલ પૂ. ગુરુદેવ અને એમનાં પૂ. માતા-પિતાને અંજલિ આપતી રચનાઓના ગાનથી-પૂ. મા મૌન પછીની પહેલી વાણી ઉચ્ચારે છે. કેટકેટલો ભાવ છે એમાં ? પૂ. ગુરુદેવ સાથેનો વિચ્છેદ તો કદી ન થાય એવું તેઓ ઇચ્છે

છે, પરંતુ ખીજા જન્મોમાં પણ મનુષ્યશરીર ધારણ કરવું પડે તો આજ માતાપિતા અમને પ્રાપ્ત થજો, એવી વિનંતિ પણ પૂ. મા પ્રભુને કરે છે. આ પૃથ્વીપર શરીર પ્રકટાવીને અધ્યાત્મના પાઠો ને પ્રભુલકિતનું પ્રશિક્ષણ આપનાર માતાપિતા વિરલ હોય છે. એવા માતાપિતાની કૃપે જન્મવાનું પ્રભુના પ્યારા લકતોને, સંતોને કે મહાત્માઓને ગમે, એમાં શી નવાઈ !

લજન અને ધૂન પછી પૂ. મા સાધકોને સૂચના આપે છે—‘સત્યપથ’ પર શ્રી માલતીબેનને ત્યાં પહોંચી જવાની; કારણ તેઓને ત્યાં આજે પૂ. મા અને પૂ. ગુરુદેવના ફેટાઓની દૈનિક પૂજામાં પધરામણીનો ઉત્સવ પ્રયોજવામાં આવ્યો છે.

સકલ એપાર્ટમેન્ટના દ્વારે આજે સાધકોની ભીડ છે. દ્વારે તોરણ બાંધેલાં છે. ને માલતીબેનના સમગ્ર પરિવારનાં સભ્યો કોઈક લૌકિક પ્રસંગો એ ધારણ કરતાં સુંદર વસ્ત્રોથી શોભી રહ્યાં છે. ઢાલ ને સંગીતમય વાદ્યોથી પૂ. માનું સ્વાગત ને પૂજન કરવામાં આવે છે.

પૂ. શ્રી અને પૂ. માના ફેટાઓની સાથે પૂ. માનું પણ પ્રત્યક્ષ પૂજન કરવામાં આવે છે. લકતો એટલા બધા છે કે માલતીબેનના પતિ શ્રી સુધીરભાઈને ચિન્તા થાય છે કે બધા કેવી રીતે સમાશે ? પરંતુ સમગ્ર લક્તસમુદાય એક પછી એક ન્યાં જગા મળી ત્યાં શાંતિથી ગોઠવાઈ જાય છે.

આના અનુસંધાનમાં પૂ. મા કહે છે, ‘લલે જગા સાંકડી રહી, પણ માનો ખોળો પહોળો છે. એમાં સહુનો સમાવેશ થઈ જાય એમ છે.’

પૂ. મા માલતીબેન અને એમના સમગ્ર પરિવારનો પરિચય શી રીતે થયો, અને લક્તિપ્રિય પરિવારની એકેએક

વ્યક્તિની શી શી વિશેષતાઓ છે એ વિગતે કહી, પૂ. માએ કહ્યું, ‘આપણે મંદિરમાં મા જગદંબાને પૂજીએ છીએ, પરંતુ પ્રત્યક્ષ વ્યહવારમાં મા જગદંબાની જેમ આપણી ઉપર પ્રેમ વરસાવતાં મા કે સાસુને કદી પૂજ્યભાવે જોતાં નથી. એમને કદી નમન કે વંદન કરતાં નથી. આ બરાબર નથી. એમને પણ પ્રેમપૂર્વક વંદન કરો. એ પ્રત્યક્ષ-દેવી સમાન છે.’

“ એવુંજ સ્ત્રી માટે પતિનું કે પતિ માટે પત્નીનું સમજવું. જો બન્ને એક ખીજાને અનુકૂળ થઈ પ્રભુમાર્ગે આગળ વધવામાં સહાયક હોય, તો તેઓ પણ વંદનીય છે. જો તેઓ એવા સાનુકૂળ ન હોત તો તમે પ્રભુના માર્ગે જવાના જે પ્રયત્નો કે કાર્યો કરો છો, તે શું કરી શક્યાં હોત ? આટલો જ પ્રશ્ન દરેક વ્યક્તિએ પોતાના હૃદયને પૂછવાનો અને ઉત્તર જો સાનુકૂળ હોય તો માનજો કે તમારા માટે એ વ્યક્તિ પણ પૂજનીય છે. એને રોજ વંદન કરો ને પ્રભુને કહો કે અમારું જીવન મંગલમય, ધર્મ અને સેવા પરાયણ બને. અને એ જોજો કે થશેજ, કારણ સાચા હૃદયની પ્રાર્થનામાં એવું બળ છે.”

પૂ. મા જીવનને કેવળ પ્રભુ પરાયણ અને લક્તિમય બનાવવાની સાથે વ્યાહવારિક જીવન પણ પરસ્પર ભાવમય બને એવી વાતો સાધકોને પ્રબોધે છે. પોતાની સાથે જીવતી વ્યક્તિઓમાં પ્રભુનું મંગલ દર્શન કરવાને બદલે કેવળ વાસ્તવિક જીવનથી વિમુખ એવી શુષ્ક લક્તિનો માર્ગ પૂ. મા કદી પ્રબોધતાં નથી. પોતાના પતિ કે પરિવારનાં સભ્યોને એમના રોજીંદા જીવનમાં ક્ષતિ પહોંચાડીને લક્તિ કરવાનું પૂ. મા કદી કહેતાં નથી. એમની લક્તિ નિષ્પ્રાણ નહિ; પરંતુ ભાવભરેલી, વ્યાહવારિક પરિસ્થિતિઓ સાથે શક્ય એટલું

સમાધાન આચરીને, સંઘર્ષ ટાળીને કરાતી લકિત છે. એટલે એ વ્યકિત અને સમાજ બન્ને માટે ઉપકારક છે. પૂ.શ્રીની જેમજ પૂ.મા ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહીને એનાં અનિદોષી ખરડાયા સિવાય પ્રભુમાર્ગે આગળ વધવાની સહુને પ્રેરણા પાતાં રહે છે.

પૂ.માના વ્યહવારમાં પ્રેમ સહુ પ્રતિ છે, પણ આસકિત ક્યાંય નથી. એક આદર્શ માનવ કે સંતનો વ્યહવાર એમાં દૃષ્ટિગોચર થાય છે.

પૂ. મા સાધકોના જીવનોને લકિત પ્રધાન બનાવવાની સાથે, વ્યસનમુક્ત થવા હંમેશાં પ્રયત્નશીલ રહે છે. એઓ કહે છે, “ જે મુખથી પ્રભુનું પવિત્રનામ લેવાતું હોય, એમાં કોઈપણ પ્રકારનું વ્યસન શોભે નહિ. એટલે સાધકે બને ત્યાં સુધી વ્યસનમુક્ત થવા હંમેશાં પ્રયત્નશીલ થવું.”

પ. પૂ. સહજનંદ સ્વામીની જેમ પૂ. મા પણ સાધકને જીવનશુદ્ધિના પાઠો શીખવે છે. જે ધર્મ આચરણમાં વ્યક્ત થતો ન હોય એ કદી જીવંત બની શકતો નથી.

આજે કપૂરાના ત્રણ સાધકો વાહનની અગવડને લીધે મોડા આવે છે. પૂ. મા તેમને જોતાં પ્રસન્ન બની જાય છે. ઘડિયાળમાં અઢી થઈ ગયા છે, ને પૂ. માને એકધારો સવારના સાતથી શ્રમ છે. છતાં પૂ. માનો માનવીય દૃષ્ટિકોણ તો જુઓ ! થાકને વિસારે પાડી પૂ. મા એમની સાથે પ્રેમથી વાર્તાલાપ કરે છે ને લોજનની વ્યવસ્થા પરિસમાપ્તિ પર આવી ગઈ હોવાથી એમને પ્રથમ જમવા મોકલે છે. તે પછી પણ પૂ. મા કપૂરાના સર્વે સાધક ભાઈબહેનોના ખબર અંતર પૂછે છે ને પોતાના મહિનાના એકાંત-મૌનવાસની વાતો કરે છે.

આજે અમદાવાદના અને બહારગામથી આવેલ સર્વ સાધકોને માટે શ્રી માલતીબેનના પરિવાર તરફથી મિષ્ટાન્ન

લોજનનો સરસ પ્રબંધ કરવામાં આવ્યો છે.

પૂ. મા વિચારે છે કે કપૂરા કોઈ પાસે નથી. સાત-આઠ કલાકની કષ્ટદાયક બસની મુસાફરી પછી અમદાવાદ સુધી પહોંચાય છે. તો જે પ્રેમભાવ કે લકિતભાવ એમને આ કષ્ટ ઉઠાવવા પ્રેરે છે, તેની સમભાવપૂર્વક નોંધ લેવાય એ જરૂરી છે. બાકી પૂ. મા સાધનામાં દૂબે ત્યારે સહુથી મનથી અળગાં થઈ જાય. ક્યાંય આસકિત કે મમતવનો ભાવ નહિ. કેવું પ્રેમમય છતાં અનાસક્ત જીવન !

પૂ. મા એટલે જ એકાંતવાસમાં રહી સાધના કરી શકે છે. સાધકોને પૂ. માના આચરણથી આ બધા પાઠો ઉપદેશાય છે. અહીં વિચાર કે આચરણ વિષે ક્યાંય વિસંવાદિતા નથી.

પૂ. માના જીવનનાં આ વિવિધ પાસાંઓના વિચારોમાં જોવાયેલ અમે, પાછા ફરતાં સમગ્ર રસ્તે પણ પૂ. માની પ્રભુલકિત ને લજનપ્રેમથી મસ્તીનો માનસિક આનંદ લૂંટીએ છીએ. ઝં મા જય મા, જય જય મા અને રાધે રાધે રાધે, શ્યામસે મિલાદે' ની ધૂનના પડઘા કાનમાં ક્યાંય સુધી ઉભ્યા જ કરે છે. જય હો મા-પ્રભુનો !

શ્રી યોગેશ્વર કૃપા.

સંદિપ વેદીંગ વર્કસ

શ્રીલ, દરવાજા તેમજ મેઈનગેટના સ્પેશ્યાલીસ્ટ
તેમજ

દરેક જાતનું રીપેરીંગ કામ કરનાર.

મેઢી બંગલા, ઉમરા જઠાત નાકા પાસે, સુરત-૩૯૫૦૦૭.

ઓ રે ઓ કનૈયા

ઓ રે ઓ કનૈયા,
સોંપી તને જીવનનૈયા,
વમળમાં અટવાવે
કે પાર ઉતારે
હું તો તારે ચરણે, બંસી બઝૈયા.

મેં કંઈ કેટલાંયે પાપ કીધાં,
વહાલા, તેં તો બાળભોળો સમજી માફ જ કીધાં.
પસ્તાયો, ફરી ફરી પસ્તાયો પણ ન ખૂલ્યાં નયન,
મેં મૂરખે ઘડી ઘડી ગેર ઇન્સાફ જ દીધાં.
છોડાવ આ ભૂલભૂલૈયા

જાણે સિંધુમાંથી વિખૂટેલ ઝરણું
જાણે અગ્નિમાંથી પ્રકટેલ તણુજી,
જેમ કપુર બળતું આગમાં
મેળવી દે તેમ જન્મમરણના સરવૈયા
ઓ રે ઓ સંસાર રચૈયા.

—જમીએત પસ્તાગિયા

વ્રતોત્સવ-૪

કલ્યાણ

આજે તા. ૨૭-૧૨-૮૬, હરિદ્વારમાં મા ગંગાને પાવન તટે આર્યનિવાસમાં પૂ. મા બિરાજી રહ્યાં છે. અત્યારે સવારના ૭-૩૦ વાગ્યા છે. વ્રતોત્સવમાં સામેલ થયેલું ભક્તવૃંદ સમય થતાં પૂ. માના સાન્નિધ્યમાં વંદન કરી ગોઠવાઈ જાય છે. છેલ્લા ત્રણ દિવસથી પૂ. માના પાવન અંતઃકરણમાંથી વહેલી પ્રભુપ્રેમની પાવન ગંગામાં સૌ સ્નાન કરી રહ્યા છે. પૂ. માના અણુએ અણુમાંથી વહેતા એ દિવ્ય પ્રેમરસનું ચરણામૃત પામવા ભક્તમંડળીનાં આતુર નયનો મીટ માંડીને બેસી ગયાં છે.

આજે પૂ. માના ૧૦૮ દિવસના પાણી ઉપરના વ્રતનો સમાપન દિવસ છે. કઠિન વ્રતની પૂર્ણતાના સંતોષનો આનંદ પૂ. માના રોમેરોમમાં વ્યાપી ગયો છે. પ્રભુકૃપાના એ પારાવારમાંથી પૂ. માના હૃદયકાશમાં ભાવભીની વાદળીનો આવિર્ભાવ થયો. વ્રતના પરિતોષે આદ્રતાનું રૂપ લીધું અને પૂ. માના નયનકમળોમાંથી પ્રભુપ્રેમની વર્ષો પ્રેમાશ્રુઓ દ્વારા વરસી પડી. ભાગ્યે જ માણવા મળતું હોય એવું અનુપમ ભાવદૃષ્ય આજે સૌ માણી રહ્યા છે.

આજની બેઠકના પ્રારંભમાં પૂ. માના હૃદયમાં ઉઠેલા સહજભાવો પ્રાર્થનારૂપે વહી રહ્યા છે. દિલાદે ભિલ્લ દર્શનકી પ્રમુ તેરા ભિલ્લારી હૂં । રાઘે રાઘે હ્યામ સે મિલાદે । ની ધૂન સાથે પૂ. મા સહજભાવ સમાધિમાં સરી પડે છે. વાણી આર્દ્ર બની ગઈ. બંધ આંખોમાંથી પ્રેમાશ્રુઓ ટપકી રહ્યાં છે.

દેવદુર્લભ વિરલ ભાવદૃષ્ય ભક્તો માણી રહ્યા છે. વાણી બંધ થઈ ગઈ છે. સમગ્ર શ્રીવિગ્રહ તદ્દન સ્થિર શાંત બની ગયું છે. ધન્યતાના આ પાવન અવસરે પૂ. ના સાન્નિધ્યમાં એ ઓરડામાં દિવ્યતાનું વાતાવરણ પ્રસરી રહ્યું.

અંદર બહાર સર્વત્ર પ્રભુના દર્શન પામતાં હોય તેમ ભાવજગતમાંથી જાગૃત થતાં ગુરુદેવપ્રભુને ભાવાંજલિ સમર્પી રહ્યાં.

યોગેશ્વર ભગવાન, એ છે મારા જીવનના આરામ,
કરું છું એના ચરણે કેટી પ્રણામજી.

મારા બધા કાર્યોમાં તમારી મદદ માગું છું
તમારો દિવ્ય આઠે પહોર આશીર્વાદ માગું છું.

તુંહી માતા, પિતા, બંધુ તુંહી મેરા સહાયક હે.

ભાવાંજલિના ભાવો વ્યક્ત થતાં આદ્ર બની જાય છે. ભાવો પ્રેમભીના થતાં વાણી સહજરીતે અટકી જાય છે. પૂ. મા વ્રતની ધન્યતા કોણ જાણે કેવી અનુભવી રહ્યાં છે કે આજે એ ધન્યતાની સરવાણી અટકતી નથી.

વ્રત પ્રભુએ નિર્વિઘ્ને પૂરું કરાવ્યું તે તેના ગુણગાન કેવી રીતે ગાઉં, કેમ આભાર વ્યક્ત કરું તેવા મનોમંથનમાંથી ભાવોની સરવાણી વહેતી જ રહે છે.

જ્યાં હો ત્યાંથી આવ વહાલા, પ્રેમે દોડી આવ.
શીવ તું, જગદંબા તું વહાલા પ્રેમે દોડી આવ.
વ્રત તપ મારી સાધના વહાલા સફળ કરી દે આજ
ગંગા મા હે યોગેશ્વર રૂપા દર્શન દર્શને સમાવ-વહાલા.
એકસો આઠ વ્રતના પુષ્પો પ્રેમે ચઢાવું આજે,
પ્રસન્ન થઈને પ્રત્યક્ષ થઈજા હે મારા જીવનનાથ-વહાલા.

હરિદ્વારે કે દેવપ્રયાગે છૂપાયો ક્યાંથી તું આવ,
ચારે ધામ મહીં અડસઠ તીરથે વિચરે મારો વહાલો પ્રભુ
જ્યાં હો ત્યાંથી આવ વહાલા પ્રેમે દોડી આવ.

પૂ. માની આજની દિવ્ય મસ્તી અનોખી છે. સમગ્ર શ્રી વિગ્રહ પ્રભુના સંકીર્તનમાં ઉછળી રહ્યો છે. હર્ષોન્માદ અણુ-એ અણુમાંથી પ્રગટી ઉઠ્યો છે. દિલમાંથી પોકાર ઉઠી રહ્યો છે.

જય જય જય ગુરુદેવની શક્તિ, વંદુ પુનિત પ્રભાતે,
દિવ્ય શક્તિથી જીવન ચલાવે શ્રદ્ધા ધૈર્ય સખવે,
પ્રભુની પાવન પગદંડી પર પગલાં પુનિત પડાવે-જય જય જય
ચિંતા એને ચરણે સોંપી, ચિંતન કરી લે પ્યારે
સઘળી બાજી એ સંભાળે, અનુભવ સુણીલે ધ્યાને-જય જય જય

સદ્ભાગી ભક્તવૃંદ પૂ. માની પ્રભુપ્રેમની વિરલ ભાવ-ભક્તિની ભરતીનાં દર્શન પામી રહ્યું છે. શબ્દો એ ભાવને વ્યક્ત કરી શકે તેમ નથી. સુરદાસ, તુલસીદાસ, મીરાં અને નરસિંહની ભાવમસ્તી જાણે આજે મૂર્તિમંત બની ગઈ. પ્રભુના પાગલ પ્રેમીઓનો અમૂલ્ય વારસો આજે પણ પૂ. મામાં વ્યક્ત થઈ રહ્યો છે. તેનું પ્રત્યક્ષ દર્શન જીવનનો અમૂલ્ય વહાલો બની ગયું. વ્રતના સમાપનનું પુનિત પ્રભાત પ્રભુપ્રેમના વિરલ ભાવોથી ઉભરાતું રહ્યું. એક અલૌકિકતાની છાયા સર્વત્ર ફરી વળી-વ્યવહારિક જગતનું અસ્તિત્વ જાણે ભૂલાઈ ગયું !

હવે ધીમેધીમે પૂ. મા સ્વસ્થ બન્યાં છે. પૂ. મા કહે “રામાયણ એ મારા પ્રભુનો અક્ષરદેહ છે, તેના પારાયણથી હું સ્વસ્થતા અને પ્રસન્નતા અનુભવું છું. વ્રતનું ફળ કદાચ ન મળે તો પણ નિરાશ નહીં થઉં. વ્રત પ્રભુના દર્શનનું

ચાલુ જ રહેશે.” પૂ. મા કહે “સર્વશાસ્ત્રનો એક જ સાર છે, પ્રભુ માટે રડો, પોતાની જાતને પ્રભુ પાસે વ્યક્ત કરવામાં કોઈ દંભ ન હોવો જોઈએ. બધું સહજ રીતે વ્યક્ત થવું જોઈએ.” આજના પુનિત પ્રભાતે પૂ. માના સાન્નિધ્યમાં સહજ રીતે સર્જાયેલા ભાવજગતના સારરૂપ વચનામૃતોનું પાન કરી ભક્તો ધન્ય ધન્ય બની ગયા. હંજુ પણ કોઈને એ ભાવની દુનિયામાંથી પાછા વળવાની ઈચ્છા નહતી. પરંતુ પૂ. માનો આદેશ થતાં બીજા એક નવા ભાવજગતમાં વિલીન થવા સૌ ગંગાઘાટ જવા વિખરાયા.

હજારો વર્ષથી ભારતવર્ષે મા ગંગાને માતાનું શ્રદ્ધેય અને ગૌરવવંતું પદ આપ્યું છે. મા ગંગાની દિવ્યતાની આરતી આજે પણ ભારતીયો શ્રદ્ધાપૂર્વક ઉતારી રહ્યા છે. મા ગંગા પ્રત્યેની અપાર શ્રદ્ધાભક્તિથી પ્રેરાઈને તેના સાન્નિધ્યે અને સાક્ષીએ પૂ. માએ મહાવ્રતનો સંકલ્પ કર્યો હતો. એ સંકલ્પની સિદ્ધિ સમયે પણ પૂ. મા છેક ગુજરાતથી હરિદ્વાર પધાર્યા છે. આજે જ્યારે એ ધન્યતાની ક્ષણ આવી છે ત્યારે પૂ. મા ગંગામૈયા પ્રત્યેની શ્રદ્ધાભક્તિ વ્યક્ત કરવાની એક તક પણ ચૂકવા તૈયાર નથી. સંકલ્પસિદ્ધિની આ સુવર્ણ તકે પૂ. માએ ગંગાઘાટ પર ગંગાપૂજનની ભવ્ય તૈયારી કરાવી છે.

આજના પાવન દૃબ્યનું પાન કરવામાં સૌ મશગુલ બન્યા છે. મા ગંગાના વિશાળ પટ પર હુંકાળા સૂર્યનાં કિરણો ચમકી રહ્યાં છે. આછેરા ધુમ્મસની આદર ગંગામૈયાએ હંજુ એલી રાખી છે. સામે જ દેખાતા હિમાલયના ગિરિશૃંગો તરફથી વાતા શીતસમીરથી ઠંડીનું સામ્રાજ્ય છવાય ગયું છે. એ સમયે આર્યનિવાસનો ગંગાઘાટ ગંગાપૂજનની વિવિધ

સામગ્રીઓથી શોભી રહ્યો છે. પૂ. મા મસ્તક પર પીળી શાલ વિંદીને ખુરશી પર બિરાજ્યાં છે. સામે જ ભક્ત-વૃંદ પૂ. માના મુખકમળમાંથી વહેતા નામ સંકીર્તનને ઝીલી રહ્યું છે:-

ૐ મા જય મા જય જય મા,
શ્રી મા જય મા જય જય મા.

આ મનોહર પવિત્ર વાતાવરણ વચ્ચે શ્રી વિજયભાઈ પંડિત ગંગામૈયાની મંગલ પૂજનો પ્રારંભ કરે છે. ગંગામૈયાના પૂજન અર્ચનના પવિત્ર કાર્યમાં સામેલ થવા માટે શ્રી નારાયણભાઈ તથા સરસ્વતીબેન પૂ. માના આશીર્વાદ પામ્યાં છે. શ્રી નારાયણભાઈ કૃતાર્થતા અનુભવતા ગદ્ગદ કંઠે પોતાનો ભાવ વ્યક્ત કરી રહ્યા છે. વિનમ્રભાવે પૂ. માની કૃપા શિરે ચઢાવી એ સમર્પિત, સુયોગ્ય આત્માઓ પૂજનકાર્યમાં નિમગ્ન બની ગયા છે. શ્રી વિજયભાઈના ભાવભર્યા મંત્રાચારોની મંગળ ઘોષણાઓથી દિવ્યતાનું પુનિત વાતાવરણ સર્જાય ગયું છે. ગંગાઘાટ પૂજનવિધિનો કાર્યક્રમ ચાલી રહ્યો છે તો પાસે જ પૂ. મા બિરાજી રામાયણનું રસપાન શરૂ કરાવ્યું છે. બરાબર ૧૧ વાગ્યે ગંગાપૂજન તથા રામાયણનો પાઠ પૂર્ણ થાય છે. કાર્યક્રમ પૂર્ણ થતાં સૌ પૂ. માની આસપાસ ગોઠવાય છે. પૂ. મા કહે “આજ સવારથી અમારું મન નિરાશા અનુભવે છે. ૧૦૮ દિવસના ઉપવાસો પછી શું ? હંજુ નિર્ભય થયો નથી, પરંતુ વ્રત તો ચાલુ જ રહેશે. ગંગામૈયાને પ્રાર્થના કરતા કહે “ હે મા તમારી પાસે પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી તે આજે પૂર્ણ કરું છું” અહીં પધારેલા સૌને આશીર્વાદ આપતાં પૂ. મા કહે “ પ્રભુ સૌની શ્રદ્ધાભક્તિ અખંડ રાખે.”

વ્રતોત્સવ સાચા અર્થમાં સત્સંગનો મહોત્સવ બની ગયો છે. આ મહોત્સવમાં જેમ પૂ. માની અડગ વ્રતનિષ્ઠા અને ગંગામૈયા પ્રત્યેની અનુપમ પ્રેમલક્ષણા ભક્તિનાં દર્શન થયાં તેમ કેટલાક ભક્તોની પૂ. મા પ્રત્યેની હૃદયની ઊંડી શુભનિષ્ઠા અને અનુરાગે મટેલી શ્રદ્ધાભક્તિનાં ભાવપૂર્ણ દૃષ્ટ્યો માણવા મળ્યાં. શ્રી હરેન્દ્રભાઈ પાઠક, કંચનભાઈ તથા ધનશ્યામભાઈએ પૂ. માના વ્રતના પ્રતિકરૂપ ૧૦૮ ગંગાજળની લોટીઓ ગુરુદેવપ્રભુ અને પૂ. માના શ્રી ચરણોમાં ધરી, પ્રસાદીરૂપે સૌ ભક્તજનોને વહેંચી પોતાનો ભાવ વ્યક્ત કર્યો. વળી પૂ. માના શ્રી ચરણોમાં શરણાગતિ ભાવ સેવતા એક નિરાડંબરી ભક્તની વાત તો અનોખી છે. તેઓ હુમેશાં મૂકસેવક રહ્યા છે. પોતાના નામની જાહેરાતથી દૂર રહ્યા છે. અહીં તેમણે પૂ. મા પ્રત્યેની જે એકનિષ્ઠ ભક્તિના દર્શન કરાવ્યાં તે સૌને માટે પ્રેરણારૂપ બની રહે તેમ છે. તેમણે પણ પૂ. માના શ્રી ચરણોમાં વ્રતના પ્રતિકરૂપ ૧૦૮ પુષ્પોની, ત્યાગભાવનાની સુગંધથી મધમધતી માળા અર્પણ કરી. પૂ. મા સહિત સૌ ભક્તજનો એ માળાના દિવ્ય પરીમલથી ભાવવિભોર બની ગયા. પૂ. માની આજ્ઞામુજબ એ ભક્તજને જ્યારે ગુરુદેવપ્રભુના શ્રી ચરણોમાં માળાને અર્પણ કરી ત્યારે તેમના નયનોમાંથી વહેતાં પ્રેમાશ્રુઓએ સૌને દ્રવીભૂત બનાવ્યા. શબ્દો ત્યાં વિરમી ગયા ! ભાવને પણ પોતાની ભાષા હોય છે તે સત્યને સૌ પ્રમાણી રહ્યા. પૂ. માએ જ્યારે એ ૧૦૮ પુષ્પોની માળાનું રહસ્યોદ્ઘાટન કર્યું ત્યારે સૌ એ ભક્તજનની સાચી હૃદયસંપત્તિને વંદી રહ્યા. વિષ્ણુપ્રિયા લક્ષ્મીનું એ પુનિત દર્શન હતું. સેવા માટે ત્યાગસ્વરૂપ ધારણ કરે તેજ સાચી લક્ષ્મીદેવીને ! 'અધ્યાત્મ' માટે ૧૦૮ આજીવન સભ્યોની નોંધણી માટે રૂપિયા ૨૭૧૦૮ ની ખૂબ

જ વિનમ્રભાવે એ મૂક સેવકે ભેટ ધરી હતી.

વ્રતોત્સવની જાણે આજે પરાકાષ્ટા હતી. ગંગામૈયાના ખોળામાં બેસી સૌ શ્રદ્ધાભક્તિનું પયપાન કરી રહ્યા. પ્રભુદર્શન માટે તપની અહાલેક જગાવતા, તપના ઉચેરા શિખરો સર કરવા દેહતાલર્થો ડગલાં ભરતાં પૂ. માનાં પાવન શ્રી ચરણોનાં દર્શન અને પૂ. માની પ્રભુદર્શનની દિવ્ય અંખનાને દિલના ખરા ભાવથી પોતાનો પ્રેમ વ્યક્ત કરવા મથતા શ્રદ્ધાળુ ભક્તજનો ! જાણે પુનિત ત્રિવેણી સંગમ ! વ્રતોત્સવમાં જાણે ચાર ચાંદ લાગી ગયા.

પૂ. મા ભાવિક ભક્તોના સત્કર્મોને ખિરદાવે છે. ગંગાઘાટ પર આનંદ આનંદ વ્યાપી ગયો છે. એક અલૌકિક ભાવદંબ્યના સાથી થવા માટે સૌ પોતાની જાતને ધન્ય માની રહ્યા છે.

સવારની બેઠકના સમાપન વખતે સૌની આતુરતાભરી આંખો પૂ. મા પર મંડાઈ ગઈ છે. એક તો વ્રતનું સમાપન પૂ. મા કઈ રીતે કરશે ? અને ખીજું નવા વ્રતનો સંકલ્પ કેવો હશે ? સામાન્યરીતે વ્રતના સમાપન વખતે કોઈ લાયક વ્યક્તિ દ્વારા લીંબુ અથવા ફળના રસથી પારણા કરાવવામાં આવે છે. પરંતુ અહીં બધું અસામાન્ય, અસાધારણ હતું ! અસાધારણ વ્રતના ધારક પૂ. મા અસાધારણ હતાં તેથી વ્રતનું સમાપન પણ એવું જ અસાધારણ રહ્યું. વ્રતના સમાપનમાં સૌ પોતાનું જીવનધન અર્પણ કરી ધન્યતા અનુભવવા આતુર હતા. પરંતુ કયા પુણ્યશાળી જીવને આ તક મળશે તે પૂ. માના નિર્ણયપર અવલંબિત હતું. સૌનું કલ્યાણ ઇચ્છતાં પૂ. માનો નિર્ણય પણ એવો જ અસાધારણ અને કલ્યાણકારક હતો. પૂ. માના મંગલકારક નિર્ણયથી

સૌનાં અંતઃકરણ આદ્ર બની ગયાં ! સૌનાં નયનો પ્રેમાશ્રુઓથી ચમકી ઉઠ્યાં. પૂ. માની મંગળવાણી સૌના અંતરને તૃપ્ત કરતી વહી રહી. “શાસ્ત્રોમાં એવું પ્રમાણ છે કે વ્રતનું સમાપન માધુકરીથી કરવું, લિક્ષામાં જે કંઈ મળે તે સ્વીકારી વ્રત પૂર્ણ કરવું. એટલે આજે હું તમારી સૌ પાસે વ્યક્તિદીઠ દશ દશ પૈસાની લિક્ષા માગું છું. એ રકમમાંથી તમારામાંથી કોઈપણ વ્યક્તિ બજારમાંથી ફળો ખરીદી લાવશે અને તે વડે હું વ્રતનું સમાપન કરીશ.”

કેટલો કલ્યાણકારણ હતો એ નિર્ણય ! પૂ. માએ પ્રભુ-દર્શન માટે જે મહાયજ્ઞ આરંભ્યો છે તેમાં એક નાનકડી આહુતિ અર્પણ કરી સહભાગી બનવાની સુવર્ણતક આજે સૌને આપી હતી. અંતરના ઉમંગથી સૌએ એ નિર્ણયને મસ્તકે ચડાવ્યો. દરેક પાસેથી દશ દશ પૈસા એકત્ર કરતાં તે રકમ રૂ. ૩-૭૦ પૈ. થઈ. સૌના વતી વિજયભાઈ પંડિત પ્રભુસ્મરણ કરતાં કરતાં ખુલ્લા પગે ચાલીને બજારમાંથી ફળો ખરીદી લાવ્યા. પૂ. માએ છેક મોડી રાત્રે તે ફળોમાંથી માત્ર અડધું કેળું આરોગી સૌ જીવોના કલ્યાણની ભાવનાને પોષી.

લક્ષિતભાવપૂર્ણ દૃષ્ટોનો આનંદ લૂંટવામાં સ્થળ કાળનું કંઈ ભાન નથી રહ્યું. અત્યારે બપોરના એક વાગ્યાનો સમય હતો. દહેરાદુનથી લલિતાપ્રસાદજી વહેલી સવારથી બેઠકમાં હાજર હતા. તેમના તરફથી વિવિધ બંગાળી મિઠાઈઓનો થાળ પ્રભુને અર્પણ કરવામાં આવ્યો હતો. ભજન વિના ભોજન નહિ તે પ્રભુ ભક્તોનો આગ્રહ હોય છે, પરંતુ અહીં તે પૂ. માએ ભજનને જ ભોજનસ્વરૂપ બનાવી દીધું છે. ભજનરસથી પૂ. મા જાણે ધરાતાં જ નથી. અહર્નિશ ભજન-રસમાં ડૂબેલાં પૂ. માને સ્થળ કે સમયનું કોઈ બંધન રહ્યું નથી. સૌ ભક્તો તો બંગાળી મિઠાઈઓનો પ્રસાદ વહેલી તકે

પામવા તલપાપડ હતા, પરંતુ પૂ. માએ પ્રસાદ પહેલાં ભજનરસનો એવો સ્વાદ ચખાડ્યો કે મિઠાઈઓનો રસ-સ્વાદ વિસરાઈ ગયો. ધૂન અને કીર્તનની એવી તો રમઝટ ચાલી કે એકાદ કલાકનો સમય ક્યાં પસાર થઈ ગયો તેની ખબર ન પડી. બંગાળી મિઠાઈઓ તો રસપ્રચુર હતી પરંતુ પૂ. માના સાન્નિધ્યમાં માણેલા ભજનરસની મધુરતા અંતરને એવી તો મસ્તી ચડાવતી કે ભોજનરસ, ભજનરસ પાસે ફિલ્કો લાગતો. સવારની બેઠક બપોરના બે વાગ્યે પૂરી થઈ ત્યારે સૌનાં અંતઃકરણ મધુરતાથી ઉભરાતાં હતાં.

બપોરની બેઠક ૩-૩૦ વાગ્યે શરૂ થઈ છે. અત્યારે રામાયણ પારાયણમાં અરણ્યકાંડ ચાલે છે. પૂ. માએ કહ્યું. “રામાયણમાં જેવાં દૃષ્ટો આવે તેવા ભાવ આપણા મનમાં ઉઠવા જોઈએ. અરણ્યકાંડમાં યુદ્ધના પ્રસંગો આવે છે તેથી આપણી વાણીમાં તે જુસ્સો વ્યક્ત થવો જોઈએ.” આ રીતે પૂ. માએ સમજાવ્યું કે વાંચન સાથે આપણે તદ્રુપ થઈ જવું જોઈએ. રામાયણનું રસપાન કરાવતાં પૂ. માએ કહ્યું કે પ્રભુ જ્યારે સગુણ બની અવતાર ધારણ કરે ત્યારે દિવ્ય ધામમાં વસતા પરમકોટિના ભક્તો પણ પ્રગટ સાથે પ્રેમાનંદ પામવા સ્વર્ગના સુખનો ત્યાગ કરી પૃથ્વીપર પધારે છે. રામાયણના રસગાન સાથે સાથે પ્રસંગોચિત ભજનોથી સત્સંગની વિવિધતા જળવાઈ રહી છે. અત્યારે પૂ. મા ઉર્મિલાળ પાસે ભાવનીતરતાં મધુર ભજનો ગવડાવે છે.

આખા દિવસના સતત શારીરિક તેમ જ માનસિક પરિશ્રમ છતાં રાત્રે ૮-૩૦ વાગ્યે રામાયણની ત્રીજી બેઠક શરૂ કરે છે. બેઠકની શરૂઆતમાં જ બાપજીના જીવનમાં પ્રભુકૃપાનો થયેલો અનુભવ વર્ણવે છે. પાલનપુરના વિજયભાઈ પુરોહિતને સૌ

‘બાપજી’ ના આદરણીય નામથી સંબોધે છે. બાપજી એક વાર ગંભીર માંદગીમાં પટકાયા. પથરીના દુઃખાવાને લીધે ઓપરેશન અનિવાર્ય બન્યું. બાપજીએ નક્કી કર્યું કે ઓપરેશનની પૂ. માને જાણ ન કરવી, અને પ્રાર્થના પણ ન કરવી. આપણાં કર્મે આવેલા દુઃખો પોતે શાંતિપૂર્વક સહી લેવાં. ઓપરેશન પછી ગેસની ભારે તકલીફ થતાં સ્થિતિ ગંભીર બની ગઈ. મૃત્યુ હાથવેંત છેટું રહ્યું. રાત્રિનો સમય હતો. તરણોપાયે પૂ. માને સહજ પ્રાર્થના થઈ ગઈ. તરત જ એક અલૌકિક દૃશ્ય સર્જાયું ! પથારીની સામેની દિવાલ પર પૂ. માના પ્રેમ પ્લાવિત મધુર મુખમંડળનાં દર્શન થયાં. દર્શનની કૃપા થતાં તેજ ક્ષણે મન તથા શરીરનો ઝેરી ગેસ વહી ગયો. દર્શનસુખ થતાં નિરબ્ર આકાશની જેમ સંકલ્પ-વિકલ્પ મટતાં અંતઃકરણ ચોખ્ખુ ચદ્મ થઈ પ્રસન્નતાને પામ્યું. પૂ. માએ કહ્યું “રાવણ વિરોધભાવે પણ પ્રભુસ્મરણ કરતો હતો તેથી અંતે તેનું કલ્યાણ જ થયું.” પૂ. માની આ કૃપાનો પ્રસંગ આપણી માનસિક જડતાને ખંખેરનારો છે. એ દિવ્યશક્તિનું સહજ સ્મરણ કલ્યાણકારક જ હોય છે.

પૂ. મા રામાયણનો પ્રસંગ સમજાતાં કહે કે જ્યારે અનેક વિનંતિ કરવા છતાં સમુદ્રે રસ્તો ન આપ્યો ત્યારે શ્રીરામે ધનુષ્યનો ટંકાર કરતા તેની સમર્થતા જાણી ભયાવહ બની સમુદ્ર અનેક રત્નોનો થાળ લઈ પ્રભુનાં શ્રી ચરણોમાં હાજર થયો.

આ ઉપરથી આપણે ત્યાં આ ઉક્તિ પ્રચલિત થઈ છે કે “ભય વિના પ્રિત નહીં” સમુદ્રનો અહં ઓગાળવા અને રામનું સામર્થ્ય બતાવવા એ પ્રસંગ ઉચિત છે. સમુદ્ર સાથે સંકળાયેલી પોતાના જીવનની ઘટના આ પ્રસંગ સાથે પૂ.

માને સાંભરી આવી. પૂ. મા કહે “અમારી પ્રેમપૂર્વકની પ્રાર્થના સાંભળી સમુદ્રદેવ અમે અર્પણ કરેલા અર્થ સ્વીકારવા આપેલી સમય મર્યાદામાં પ્રેમપૂર્વક ઠોડી આંખ્યા હતા.” પૂ. મા અહીં જગન્નાથજીના સમુદ્રકિનારે બનેલી અલૌકિક ઘટનાને યાદ કરે છે. પૂ. માનો આ પ્રસંગના ઉલ્લેખ પાછળનો હેતુ એ છે કે પ્રેમપૂર્વક કરાયેલી પ્રાર્થનાનું સામર્થ્ય પણ અદ્ભુત હોય છે.

આજે પૂ. માએ ખરેખર કમાલ કરી છે. પૂ. મા લીલાતનું દ્વાર જે સામર્થ્ય બતાવી રહ્યાં છે તેથી ખરેખર આભા બની જવાય છે. વહેલી સવારથી છેક રાત્રિના ૧૧ વાગ્યા સુધી પાણી પણ લીધા વિના અખંડ, અનવરત જે પરિશ્રમ થયો તે અસાધારણ હતો. આખાય સત્સંગના કાર્યક્રમમાં એક ક્ષણ પણ એવી નહતી જે ઉત્સાહને ઉમંગથી છલકતી ન હોય ! જ્યારે ભક્તવૃંદ તો થાકીને લોથપોથ થઈ ગયું હતું !

રાત્રિના ૧૧ વાગ્યે પણ પૂ. મામાં ખૂબ જ શક્તિ અને સ્ફુર્તિ વિલસી રહી છે. પૂ. માએ આ શક્તિનું રહસ્ય સમજાવતા કહ્યું “રામાયણના પારાયણ વખતે વારંવાર એ પૃષ્ઠોપર દિવ્ય પ્રકાશનાં દર્શન થાય છે. તેની આ શક્તિ છે, જામફળ કે કેળાંની નહીં.” પૂ. મા કહે “અમે તો બાર, એક કે આખી રાત પારાયણ કરવા તૈયાર છીએ, બાલો, તમે છો તૈયાર ! ભક્તો એ પરમશક્તિને વંદના કરી શાંત જ રહ્યા.

પ્ર હા દ શ ન

આકાશને આવારે હો,
 કે આલલાને આરે રે,-
 અગમ ઊભું લટકા કરે ! -ધ્રુવ
 કહીં અકરૂપે, કાં મયકરૂપે,
 ક્યાંય રૂપો મહીં અરૂપરૂપે !-
 સદા ઝલમલ ઝલમલ જ્યોતિ સમો;
 કિન્તુ નેતિ નેતિના નક્કાર મહીં
 હક્કાર-હુકારવે ગાજી રહ્યો !-
 અણુઅણુ અસ્તિત્વે ઝલક્યાં કરે !
 અગમ ઊભું લટકા કરે ! -આકાશને૦ ૧
 ક્યાંય મેઘરૂપે, દરિયા-દેગરૂપે,
 ક્યાંય આકાશગંગ અજલરૂપે !
 સદા તલવિતલની ગંગા સમો;
 અહા વનદેવીનાં અંગાંગ મહીં
 રસરંગનાં કૂંડા ઉલેચી રહ્યો !-
 અણુપરમાણુ માંહી પલક્યાં કરે !
 અગમ ઊભું લટકાં કરે ! આકાશને૦ ૨
 ક્યાંક જીવ મહીં સદાશિવને રૂપે,
 ક્યાંક અશક્તોની યે શક્તિરૂપે !
 સદા તાંડવ લાસ્યનાં હેરત શો;
 અહા સરગમપદની શું અવકાશ મહીં
 નાદપ્રહારૂપે અવાક રહ્યો !-
 સારા પ્રહ્લાંડમાંહી છલક્યાં કરે !
 અગમ ઊભું લટકાં કરે ! આકાશને૦ ૩

૩૧. અધિન પટેલ

જન્મ-મૃત્યુ અને જીવન

‘જન્મ-મૃત્યુ’ એ જીવનને ઊડવા બે પાંખ છે !
 આતમ-ગતિ અવલોકવાની એ જ સાચી આંખ છે !
 મૃત્યુ : ખીજી કૈં નથી, પણ નવજીવનનું દ્વાર છે !
 જન્મ : ખીજી કૈં નથી—મૃત્યુ તરફ સંચાર છે !

*

જીવન કદી મરતું નથી, જીવન અખંડિત હોય છે !
 નિજ કર્મફળ-સંજોગથી, નવ દેહ ધરતું હોય છે !
 જન્મ-મૃત્યુના મણિકા, અટલ પણ કમવાર છે !
 સર્જન-વિસર્જન : વિશ્વના વિકાસનો વ્યાપાર છે !

*

જીવનની અખંડતા

અસંખ્યાત જન્મથી વહેતા, સળંગ જે સંસ્કારો છે,
 વર્તમાને પ્રવર્તે છે—પરસ્પરમાં પરસ્પરથી !
 સર્વે પૂર્વજન્મોથી, જીવન આ સંકળાયું છે,
 પડે ના એકલું છૂટું, અખંડ એવું રચાયું છે !

રતિલાલ ભાવસાર

અગત્ય

એક સમે મેરુ અને વિંધ્યાચલ વાદ વદા,
'ભિચાર ને ગહરાઈ વિષે કેણુ મોવડી' ?

વાદે વાદે જેઉ વધ્યા, ધરિત્રીને જેઉ નડ્યા,
ધરિત્રી ખંડિત બની, બહેંચાઈ જે ખંડે ખડી.

સૂરજનો રથ થંભ્યો ખેચર ભૂચર થંભ્યાં,
થંભી ગયાં નદીઓનાં નીર, સૂર-કિન્નરો.

અગત્યમુનિને મળી, દેવતા એ સ્તુતિ કરી,
'ઋષિવર ! સંકટમાંથી સઘ સર્વ ઉદ્ધરો.'

મુનિવર મળવાને વિંધ્યાચલ સામે ગયા,
પ્રતાપી પર્વતે કીધ પ્રણિપાત ઋષિને.

'આજ્ઞા કરમાવો, દેવ !' ઋષિ કહે, 'દક્ષિણથી
ફરું નહીં, કાળ લગી, દંડવત પડી રહે.'

ઋષિ તો ગયા તે ગયા ! ફરી નહીં પાછા ફર્યાં,
વિંધ્યાચલ હજી સૂતો, ઋષિ-ધ્યાન ધરીને.

દક્ષિણને આર્ય કીધો, સાગર અંજલિ પીધો,
વાયદે અગત્ય રહ્યા, દેશ આર્ય કરીને.

ડા. રણજિત પટેલ (અનામી)

એક સાધકના યોગાનુભવમાંથી (૩)

પુષ્કર ચંદ્રવાકર

ડા. અમીન પર શ્રી સદાશિવ સ્વામીની અપાર કૃપા ને પ્રેમ દષ્ટિ હોવાના કારણે તેમની પાસે તેઓ ભિન્ન પ્રકારની તેમની યોગપદ્ધતિના ને બ્રહ્મતત્ત્વની ઉપાસના અર્થે ઈ. સ. ૧૯૬૫ માં ગયા.

તે વરસ પછી ડા. અમીન એટલે આશ્રમમાં પ્રણવરામ બાપજીના સંબંધમાં આવ્યા. તેઓ ધ્યાન કરતાં જ્ઞાનને વધુ મહત્ત્વ આપતા. તેઓ કહેતા કે 'નોલેજ ઈઝ પાવર' ડા. અમીન નોંધે છે કે તેમણે મને ઘણું આપ્યું. તેમણે ઉપદેશ્યું કે ઉપાસના, ભક્તિ, યોગ વગેરેનું બળ ન્યાંસુધી ક્રિયા ચાલુ હોય ત્યાંસુધી ચાલે અને રહે, પણ જ્ઞાનની શક્તિ શાશ્વત છે, માટે જ્ઞાન પામો.'

તે સમયગાળામાં ડા. અમીન ખંભાતમાં, પૂ. સ્વામીજી પણ ખંભાતમાં. તે દિવસોમાં ડા. અમીન સાંજના સ્વસ્તુઆશ્રમ સ્વામીજી પાસે નિયમિતપણે સ્વાધ્યાય માટે જતા. શ્રી અમીન લખે છે કે 'એમની વેદાંતનિષ્ઠા અલૌકિક હતી. સાદાઈ, સરળતા અને વ્યવહારદક્ષતા પણ એવાં જ પ્રસંશનીય હતાં.'

તેમણે ડા. અમીનને અધ્યાત્મ અંગેનું ઘણું શિખવાડ્યું. તેઓ ઈ. સ. ૧૯૭૦ માં બ્રહ્મલીન થયા ત્યાંસુધીમાં. ત્યારબાદ ડા. અમીનને તે આશ્રમ સાથેનો નાતો તૂટી ગયો. આથી ઈ. સ. ૧૯૭૦ ની છૂટ્ટીઓમાં ડા. અમીન ગણેશપુરીએ ગયા. ત્યાં તેઓ અધ્યાત્મજ્ઞાનની સાધના માટે ગયા હતા. ત્યાંના

અનુભવો વર્ણવતાં ડો. અમીન કહે છે કે મને ત્યાં એકાએક અલૌકિક અનુભવો થવા શરુ થયા. એકદમ શ્વાસ થ'લી જાય, આંતરકુંભક અને ચારેય બાજુ-અંદર ને બહાર, પ્રકાશ-પૂંજે ઉભરાવા લાગ્યા. પ્રકાશની તેજાધારા ફૂટતી. પ્રકાશના તેજકુવારા ઊડતા લાગે ! આથી વાતાવરણમાં બધું જ નાના-મોટા દિવ્ય તેજના પૂંજે ઉભરાવા લાગ્યા. અનેક દિવ્ય મૂર્તિઓનાં દર્શન થવા લાગ્યાં. સંતો-મહાત્માઓ, સંન્યાસીઓ, સિદ્ધપુરુષો, યોગીઓ અનેકવિધ દિવ્ય પુરુષોના દર્શનનો અસ્ખલિત પ્રવાહ શરુ થયો. કલ્પનામાં ન આવે તેવું વાતાવરણ સરખાયું. શરીર એકદમ હળવું ફૂલ થયું.”

ગાંવદેવી થાણા જિલ્લાનું મુંબઈથી ઉત્તરે આવેલ એક ગામ છે. વસઈ સ્ટેશનથી ત્યાં જવાની બસો-મોટરો મળે છે. તેની બાજુમાં પુરાણ ને ઇતિહાસ પાઠ વજ્રેશ્વરી ક્ષેત્રમાં નિત્યાનંદજી મહારાજ કર્ણાટકમાંથી આવી સ્થિર થયેલા ને આજ જગા પર તેમણે લગભગ ૩૫ જેટલાં વારસો યોગ-ધ્યાન અને ધર્મોપદેશમાં ગાળ્યાં ને ૮ મી ઓગસ્ટ ઇ. સ. ૧૯૬૧ ના ૧૦-૪૮ વાગે શ્રી ગુરુદેવે સમાધિ લઈ લીલા-ધામમાં મહાપ્રયાણ કર્યું. આ જગાએ શ્રી ગુરુદેવ આશ્રમ નામે યોગસાધના ને ધ્યાનધારણા માટેનું કેન્દ્ર રચાયું છે. ડો. અમીન આ આશ્રમમાં દીક્ષા લેવા-યોગસાધનામાં પાવરધા થવા પહોંચી ગયા. તેઓ લખે છે કે ગાંવદેવથી નિત્યાનંદ મહાપ્રભુની સમાધિ સ્થળે ગરમ પાણીના કુંડોમાં સ્નાન કરવા બાઉ ત્યારે શરીર અદ્ધર ચાલતું હોય તેવું અનુભવાય. પગ ધરતીથી ઉપર ને ઉપર ઊડતા હોય તેવું સડસડાટ ચાલે. નિત્યાનંદ મહાપ્રભુની મૂર્તિમાંથી આપું સ્વરૂપ બહાર નીકળીને આંખ આગળ તરવરવા માંડે અને પછી હૃદયમાં સમાઈ જાય તેવું બને. રાતની ઉંઘ લગભગ

જતી રહે અને રાતદિવસ આખંડ ને એકધારા દિવ્ય તેજવલયો મધુર આનંદ ઉભરાવે અને દિવ્ય દર્શનો થવા લાગે. અંદર-બહાર આનંદ આનંદ ઉભરાય. કેટલા બધા અનુભવો થાય ! આથી મન એમાં એવું લીન રહે કે વ્યતીત થતા કાળદેવનું સહેજેય ભાન ન રહે ! દેશકાળ ને દેહની વિસ્મૃતિ થઈ જાય. જગતનો કોઈ વિચાર ચિત્તે ન ચમકે, કોઈ જીવભાવ ટકે જ નહીં.

તે દિવસોમાં અનુભૂતિઓનાં અસ્ખલિત ધારાપ્રવાહ વહે અને મન એમાં એવું એક રસ થઈ જાય, વૃત્તિ એવી અંત-મુખ બની જાય કે અનુભવોની નોંધ કરવાનું પણ મનને રુચે નહીં. પ્રકાશપૂંજે, દેવમંદિરો, દેવદેવીઓનાં દિવ્ય સ્વરૂપો, ગુફાઓ, ઝરણાંઓ, પહાડપર્વતો, ગિરિકંદરાઓ, વિધ-વિધ વર્ણના અને આકારના શિવલિંગો, સર્પકુળો, સિદ્ધ મહાત્માઓ અને સંતો, સાધકનું સૂક્ષ્મ શરીર, ગુરુપાદુકાઓ, પુષ્પરાશિ, શ્રીકૃષ્ણ, ઘંટ, અંદનાદિ પૂજનઅર્ચનની સામગ્રી, ભવ્ય દીપાવલિ ચક્કુંડ, નાનાં બાળકો, ગોધણ, વાછરડાં, હાથી, અધાદિ પ્રાણીઓ, જવારા તથા વિધવિધ પ્રકારનાં વનરાજી તથા વૃક્ષજૂંડ અને ગીચ જંગલો, નાનું (સરસવના દાણા જેવડું) પ્રવેત, કૃષ્ણ, રક્ત ને નીલ તેજબિંદુનું દર્શન. આવા અલૌકિક અનુભવોનો પ્રવાહ ચિત્તમાં વહ્યા જ કરે !

“એકવાર ધ્યાનમાંથી ઊઠ્યો ને એકાએક નવી જ અનુભૂતિ થઈ તે વખતે ધ્યાનસ્થ અવસ્થામાં પન્નાસન વાળેલી સ્થિતિમાં જ સૂઈ જતો તે વખતે કુંભક રહેતો. થોડો સમય સૂઈ રહ્યો હોઉં ને એકાએક શરીરમાં ઝણઝણાટી થાય ને સુખદ સંવેદના જાગે. આ સાથે જ શરીરમાં એકાએક હળવો આંચકો આવે અને આપું શરીર જાણે કે ઉપર ઊડતું હોય, ઊડતું હોય

તેવું સ્પષ્ટપણે અનુભવાય, આને સ્પષ્ટપણે જોઈ પણ શકીએ. જાગૃતાવસ્થામાં ઈન્દ્રિયજન્ય અનુભવોના જેવો જ આ નક્કર અનુભવ હોય છે. અલખત, આમાં સૂક્ષ્મ શરીર પથારીમાં પડેલ સ્થૂલ શરીરમાંથી છૂટું થઈ જાય, અને એ સૂક્ષ્મ હોવાથી ઉપર-ઉર્ધ્વગમન-ઉર્ધ્વવિહાર કરે છે. પણ આરંભના તબક્કામાં સાધકને એવું લાગે છે કે આખું શરીર જાણે ઉપર જઈ રહ્યું છે, પણ એ સંવેદનો એટલા બધા આનંદ-પ્રદ હોય છે કે જેની કલ્પના કરવી મુશ્કેલ છે. સૂક્ષ્મ શરીર છૂટું પડે, ઉપર ઊડે, મકાનની છત વગેરેને ભેદીને ઉપર ઊઠે-ઊડે. આકાશમંડળમાં વિહાર કરે, તીવ્ર ગતિએ ઉડ્યન થાય. મોટાં ને વિશાળ ગીચ જંગલો હોય તેના ઉપર ઊડતું અનુભવાય. આકાશમાં પણ સિદ્ધો, સંતો મહાત્માઓનાં વૃદ્ધોમાં વિહાર કરતું અનુભવાય. કોઈવાર એકદમ ઊંડી ઊંડી ગુફાઓમાં, ગિરિકંઠરાઓમાં પણ વિચરતું દેખાય. તે વખતના સંવેદનો દિવ્ય હોય છે. પણ સહેજ ભીતિ જેવું લાગે કે ઉપર વિહાર કરતું એ શરીર એકદમ ઝડપથી નીચે આવી સ્થૂલમાં સમાઈ જાય છે. ને પછી તરત જ સ્પષ્ટ જાગૃતાવસ્થા શરૂ થઈ જાય છે. પણ તેના અનુભવનો આસ્વાદ તેા લાંબો સમય ચાલુ રહે છે.

સાધકને ધ્યાનસ્થ અવસ્થામાં પોતાનું શરીર અલગ થયેલું કેટલીકવાર દેખાય છે અને સ્થૂલ શરીરથી પોતે તદ્દન ભિન્ન બુદ્ધો છે, નોખો છે, તેવી સ્પષ્ટ પ્રતીતિ પણ થાય છે. પણ એકવાર ધ્યાનમાંથી ઊઠ્યો કે મન એકદમ અલગ થઈ ગયેલું અનુભવાયું. શરીરની જેમ મન અને તેની તંત્રચતના-મશિનરી-બુદ્ધી જ દેખાય. સાથોસાથ સ્પષ્ટપણે તે દર્શનીય-વિઝિબલ, પણ થાય. ફિઝિકલ ફોર્મમાં-દેહલાવમાં તે વિઝિબલ-દર્શનીય, હોય તેવું લાગ્યા કરે. પોતે આ બધાને તે જુએ અને જાણે

એવો જ્ઞાત-દશાભાવનો અનુભવ થવા લાગે, પણ તે સ્થિર હોતો નથી. કારણ મન પૂર્વના અધ્યાસને કારણે સંશયમાં આવી જાય છે. પછી જ્યારે સ્વાધ્યાય, મનન, નિદિધ્યાસ થાય કે કોઈ સિદ્ધ અનુભવી જ્ઞાની મહાપુરુષના આવા વચન 'પરમવિનય'થી સાંભળવામાં આવે છે ત્યારે આપણને આ અનુભવ જડબેસલાખ ગોઠવાઈ જાય છે, ચિત્તમાં તે પછી તે હાલમહોલમ થતો નથી. એવું સ્પષ્ટ વેદન થાય છે."

આવી સાધનાના કરનાર ડો. અમીન આવી સાધના ગૃહસ્થીજીવન જીવતાં જીવતાં ઘરમાં રહીને કરતા. નિરંતર, બહારગામ જવાનું થાય ત્યારે પણ એ દોર અટૂટ રહેતો, કેમકે મન સાધના ને યોગમય બની ગયું હતું. તેઓ એક વિશિષ્ટ પ્રકારની અનુભૂતિ નોંધે છે કે, 'એકવાર ઘર બહાર નીકળ્યો અને ઉપર આકાશ તરફ નજર ગઈ કે તરત જ આકાશમાં એક નાનું બિન્દુ ચમક ચમક ચમકતું દેખાયું. બિન્દુનો રંગ બદલાતો જતો હતો, પણ તેનું સૌંદર્ય તેજ. તે ન બદલાય. બિન્દુનું સૌંદર્ય અનુપમ હતું. ચમક ચમક થતું એ બિન્દુ, જ્યાં આંખ જાય, ત્યાં તે દેખાય. આકાશમાં જે બાજુએ નજર જાય, ત્યાં સ્પષ્ટપણે દેખાય. એ દિવસોમાં મોટા ભાગે અગાસીમાં જ સૂઈ રહેતો, એટલે આકાશમંડળમાં આ અનુભવ થયા જ કરે. પછી તો એવું બન્યું કે એ ઉઘાડી આંખે બધે જ દેખાવા લાગ્યું, કોઈ પણ સમયે ઉઘાડી આંખે તેનાં દર્શન થવા લાગ્યાં. આજે પણ આ બિન્દુદર્શન ચાલુ છે. તે અખંડ રહ્યા કરે છે. મન ગમે તેવી ને ગમે તેટલી બાહ્ય પ્રવૃત્તિઓમાં રોકાયેલું હોય તો પણ આ અનુભવાય તે અનુભૂતિ વણથ'ભી ને હંમેશ થયા જ કરે છે. હવે માત્ર મન એ તરફ જતું નથી. એ તરફ ધ્યાન આપતું નથી. શરૂઆતમાં તો મન એ તરફ ખેંચાયેલું જ

રહે, એ મય રહે. એના એ દર્શનથી આનંદ થાય, પણ હવે તો એ દરરોજનો અનુભવ થયો એટલે 'મન' એની કોઈ નોંધ પણ લે નહીં. આમ અનુભવો બદલાતા રહે છે, કારણ પ્રકૃતિ પરિવર્તનશીલ છે. સતત તે બદલાતી રહે છે !'

આજ હશે બ્રહ્મબિન્દુ ? આજ હશે ડો. અમીનને સૂક્ષ્મ બ્રહ્મનો આવિષ્કાર ? તેમ જ માનવું રહ્યું. ડો. અમીન ખૂદ કહે છે કે, આવો એકાએક નાદબ્રહ્મનો અનુભવ શરુ થયેલો. એવો સુમધુર સ-રસ, સંગીતના લય અને તાલયુક્ત કે મન આનંદ વિભોર બની જાય, અંદર નાદબ્રહ્મ જ સંભળાયા કરે, ચિત્રવિચિત્ર અવાજો સંભળાય, મંદિરમાં મહાપૂજા કે આરતી વખતે જેવા અવાજો સંભળાય છે તેવા અવાજો-ધ્વનિઓ આપોઆપ અંદર સંભળાયા કરે, દિવસ ને રાત. કોઈવાર સિસોટીના સૂર જેવા, કોઈવાર માત્ર સી...ઈ...ઈ... જેવા સીસકારાયુક્ત ધ્વનિ કાને પડે, કોઈવાર શંખનાદ જેવા, કોઈવાર ખંસીનાદ જેવા, કોઈવાર મેઘગર્જના જેવા, કોઈવાર ભેરથી નોખત વાગતી હોય તેવા અવાજ, તો કોઈવાર ઘંટડીના રણકાર જેવા ટન ટન ટન જેવા અવાજો-નાદો કાનના ઢોલ માથે અથડાયા કરે !'

સાધક ને યોગીઓને આવા પ્રકારના નાદબ્રહ્મના પણ અનુભવ થતા હોય છે. ડો. અમીને તેમને થયેલ નાદબ્રહ્મની અનુભૂતિ અત્ર વર્ણવી છે. (ક્રમશઃ)

આત્મયોગ

લેખક : આશારામ બાપુ
સંકલન : મમતા પી. ભાટીયા

સદ્ગુરુ જ તમારા સાચા મિત્ર છે. મિત્ર બનાવો તો એમને જ બનાવો. ભાઈ-માતા-પિતા બનાવો તો એમને જ બનાવો. ગુરુભક્તિ તમને જડતાથી ચૈતન્ય તરફ લઈ જશે. જગતના બીજા સંબંધો તમને સંસારમાં ફસાવશે, ભટકાવશે, દુઃખોમાં પટકશે, સ્વરૂપથી દૂર લઈ જશે. સદ્ગુરુ તમને જડતાથી, દુઃખોથી, ચિંતાઓથી મુક્ત કરશે. તમને પોતાના સ્વરૂપમાં લઈ જશે.

ગુરુદેવ આગળ ફરિયાદ ન કરો. એમની આગળ સમર્પણ કરો. ફરિયાદથી તમે એમના લાભથી વંચિત રહી જશો. જે સમય ગુરુ-સેવન, ઈશ્વર-ભક્તિ અને સત્સંગમાં ગાળવો જોઈએ. એ જો જડ પદાર્થો પાછળ ગાળશો તો તમે પણ જડ ભાવને પ્રાપ્ત થશો. તમે તમારા સામર્થ્ય, શક્તિ, પૈસા અને સત્તા, પોતાના મિત્રો, સંબંધીઓ પાછળ મોહવશ લગાડ્યાં તો યાદ રાખજો, ક્યારેક ને ક્યારેક તમે ઠોકર ખાશો, દુઃખી થશો, તમારું પતન અવશ્ય થઈ જશે.

સદ્ગુરુ તમારું વિસર્જન કરે છે. તમે આનાકાની ન કરો, નહિ તો તમારો પરમાર્થનો પંથ લાંબો થઈ જશે. તમે સહકાર આપો. તમે એમના ચરણોમાં વિલીન થઈને માલિક બનો. શીશ આપીને સિરતાજ બનો. તમે પોતાનો અહં છોડો અને ગુરુ બનો. પોતાના નશ્વરને ઠોકર મારો અને એમની પાસેથી શાશ્વતનો સ્વર સાંભળો. પોતાના ક્ષુદ્ર જીવત્વને ત્યાગીને શિવત્વમાં વિશ્રામ કરો.

માટીને કુંભાર શત્રુ લાગે છે, પથ્થરને શિલ્પી શત્રુ લાગે છે, કેમકે તેઓ આઘાત કરે છે. આ જ પ્રમાણે તમારા દેહાધ્યાસ પર આઘાત કરનાર ગુરુદેવ પણ તમને શત્રુ જેવા લાગશે પણ તેઓ શત્રુ હોતા નથી, શત્રુ જેવા ભાસે તોય ભૂલેચુકે પણ તેમનાં ચરણ છોડશો નહિ. ધીરજપૂર્વક તમે તમારી સાધનામાં મંડ્યા રહો. તેઓ તમને સુવર્ણની જેમ તપાવી તપાવીને પોતાના સ્વરૂપમાં જગાડી દેશે. તમારો દેહાધ્યાસ રૂપી મેલ ધોઇને સ્વચ્છ નિર્મળ ધ્રુવપદમાં તમને પ્રતિષ્ઠિત કરી દેશે. ગુરુદેવ તમારી પાસેથી કંઈક લેતા જણાશે પણ વાસ્તવમાં કંઈ લેતા નથી. કેમકે તેઓ સ્વયં બધું છોડીને સદ્ગુરુ થયા છે. તેઓ લેશે તો તમને દીન હીન બનાવી દેનાર તમારી પરિચિત્ત માન્યતાઓ લેશે, તમારા હુઃખ, દર્દ દારિદ્ર્ય હરશે.

તમે જ્યારે સત્યના માર્ગે ચાલી જ નીકળ્યા છો તો હવે વ્યાવહારિક કાર્યોની ચિંતા ન કરો કે તેઓ પૂરાં થશે કે નહિ. ધારો કે બધાં કાર્યો પૂરાં ન થયા તોય એક દિવસ એ બધા છોડીને જવાનું જ છે. અહીં અધૂરાં કાર્યો તો અધૂરાં છે જ પરંતુ જેને સંસારીઓ પૂર્ણ થયેલાં માને છે તેય અધૂરાં જ છે. પૂર્ણ તો એક પરમાત્મા છે. એને જાણ્યા વિના બધું જાણી લેશો તોય વ્યર્થ છે.

કોઈ તમારી નિંદા કે અપમાન કરે તો પરવા ન કરો. ઈશ્વરને ધન્યવાદ આપો કે તમારો દેહાધ્યાસ તોડવા માટે નિંદા અને અપમાન કરનારને એણે પ્રેરણા આપી. અપમાનથી ખિન્ન ન થાઓ. એ પ્રસંગને સાધના બનાવી લો. હંમેશાં યાદ રાખો કે નિંદા અને અપમાન કરનાર તમારું જેટલું હિત કરે છે એટલું હિત તમારી પ્રશંસા કરનારા નથી કરી શકતા. સુખને લવિષ્યમાં ન શોધો. 'અમુક મળશે' ત્યારે સુખી

થઈશ, આટલું કરી લઈશ ત્યારે સુખી થઈશ... એમ નહિ. વર્તમાન ક્ષણને સુખપૂર્વક જીવવાની કળા શીખી લો, કેમકે લવિષ્ય કદી આવતું નથી. અને જ્યારે આવે છે ત્યારે વર્તમાન બનીને જ આવે છે.

આ સંસાર તમારો બનાવેલો છે. પોતાના આનંદ માટે તમે એનું સર્જન કર્યું છે. એ દેવોના દેવ! તું પોતાને ભૂલીને પોતાની જ રચનાથી લયલીત થઈ રહ્યો છે? લય અને મુગ્ધવણને દૂર ફેંક, સત્ થઈને અસત્થી ડરે છે? ચેતન થઈને જડથી ડરે છે? જીવંત થઈને મડદાથી ડરે છે? અમૃતનો ભંડાર થઈને મોતથી ડરે છે? આ પંચમહાભૂત તમારાં બનાવેલાં છે. લય અને ખટકાને દૂર ફેંકી દો.

ધન, સત્તા અને પ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત કરીને પણ ઈચ્છો છો શું? તમે બીજાની ખુશામત કરો છો, શા માટે સંબંધીઓને ખુશ રાખો છો, સમાજને સારો લાગે એવો વ્યવહાર કરો છો, શા માટે? સુખને માટે જ ને? છતાં સુખ ટક્યું? તમારું સુખ ટકતું નથી અને જ્ઞાનીનું સુખ જતું નથી, કેમ? કેમકે જ્ઞાની ગુણાતીત છે અને આપણે ગુણોમાં ભટકીએ છીએ.

તમે જેવું વિચારો છો તેવા જ તમે બની જાઓ છો. પોતાને પાપી માનશો તો જરૂર પાપી બની જશો. પોતાને મૂર્ખ કહીશો તો જરૂર મૂર્ખ બની જશો. પોતાને નિર્બળ ગણશો તો આ સંસારમાં એવી કોઈ શક્તિ નથી કે જે તમને બળવાન બનાવી શકે. તમે પોતાના સર્વશક્તિમાન-પણાનો અનુભવ કરવા લાગો તો તમે સર્વશક્તિમાન થઈ જાઓ છો.

પોતાના હૃદયમાંથી દ્રેતની ભાવનાને ચૂંટીચૂંટીને બહાર કાઢી નાખો. પોતાના પરિચિત્ત અસ્તિત્વની દીવાલોને પાયા-

માંથી તોડી પાડો કે જેથી આનંદનો મહાસાગર પ્રત્યક્ષ લહેરાવા લાગે.

જે વ્યર્થ વાતો નથી કરતો, વ્યર્થ સમય નથી ગુમાવતો, ચારિત્ર્યહીન લોકોનો સંગ નથી કરતો એવા ભાગ્યવાન માણસને જે તત્ત્વજ્ઞાની ગુરુ મળી જાય તો સમજી લે કે એનો છેલ્લો જન્મ છે. એ જરૂર આ સંસાર સાગરથી પાર થઈ જાય છે.

તમારે જેટલું જોવું જોઈએ, જેટલું જોલવું જોઈએ, જેટલું સાંભળવું જોઈએ, જેટલું કરવું જોઈએ, જેટલું સમજવું જોઈએ એ બધું થઈ ગયું. હવે જેના કારણે જોલી શકાય છે, જેના કારણે સાંભળી શકાય છે, જેના કારણે સમજી શકાય છે, એમાં દૂષી જવું એ જ તમારું પરમ પાવન કર્તવ્ય છે. આજ બુદ્ધિમતાનું કાર્ય છે. જગતનું દેખવું, સાંભળવું તો કદી પૂરું નહિ થાય. આપણે જ પૂરા થઈ જઈશું. જગતનો અંત નહિ આવે પણ આપણો જ અંત આવી જશે. માટે કૃપા કરીને હવે રોકાઓ, ઘણું થયું, બસ કરો, રજાપાટનો અંત લાવો. જોવા સાંભળવા ફરવાનો અંત લાવી દો, બસ, જોવાઈ જાઓ તમારા એ નિજસ્વરૂપ આત્મદેવમાં.

અભાગિયા માણસો ભલે આ વિચારોથી ભયભીત થાય, આ વિચારોને હૃદયમાં ન અપનાવે, પણ પરમ માંગલ્યનાં દ્વાર ખોલનાર આ પાવનકારી શુભ વિચારોને કોઈક ભાગ્યવંત તો વાંચશે જ, હૃદયથી અપનાવશે જ અને એ આત્મરસમાં દૂબશે જ કે જેનાથી બધું જોઈ શકાય છે, સાંભળી શકાય છે, સમજી શકાય છે.

સદાય બહિર્મુખ રહેવું એ પોતાની જાતને છેતરવા જેવું છે. આ સદાય વિચારરતનો વાંચો, વાગોળો, પચાવો અને

તેના રહસ્યને આત્મસાત્ કરો. એને વિચારતાં વિચારતાં આત્માનંદમાં દૂષી જાઓ.

હંમેશા સૂર્યોદય પહેલાં સ્નાન કરી લો. ત્યાર બાદ ૧૦-૧૫ પ્રાણાયામ કરો. પછી ઝૂં કારના પાવન ધ્વનિનું મોટેથી ગુંજન કરો. આંખો અડધી ખુલ્લી... અડધી બંધ. તમારી અંદર જ્ઞાનરૂપી સૂર્યનો ઉદય થતો નિહાળો. બહાર ભૂતાકાશમાં ભાસ્કરનો ઉદય થઈ રહ્યો છે અને અંદર ચિત્તાકાશમાં ચૈતન્યનો ઉદય થઈ રહ્યો છે. ઝૂં આનંદ! ઝૂં આનંદ!! ઝૂં આનંદ!!! મસ્તીમાં દૂબતા જાઓ. આનો અભ્યાસ આદરસહિત કરો. બધી જ મુશ્કેલીઓથી મુક્ત મેળવવાની આ સુંદરમાં સુંદર ચાવી છે.

સદાય શાંત રહો. મૌનનું અવલંબન લો. ઓછામાં ઓછા મિત્રો બનાવો, ઓછામાં ઓછા જગતનો પરિચય કેળવો, ઓછામાં ઓછા સંસારની માહિતી મસ્તકમાં ભરો. આત્મજ્ઞાનના વધારેમાં વધારે વિચારોને હૃદય અને મસ્તકમાં સ્થાન આપો. તમારા મન-મંદિરને આત્માનંદથી આલોકિત કરી નાખો. ઘણા સમય ગયો, ઘણું જાણી લીધું, ઘણું જોઈ લીધું, ઘણું જોલી લીધું, ઘણું ફરી લીધું.

ઊઠો હિંમત કરો, મંજિલ પાસે જ છે. એ અટપટી છે પણ દૂર નથી. સાહસિક બનો. ધીરજ ન છોડો. હજારવાર નિષ્ક્રમ થયા પછી પણ એક ડગલું બીજું માંડો, ફરીથી માંડો, જરૂર સફળતા મળશે. શંકાના અંકુરને પાંગરવા ન દો. પાંગરવા માંડે તો તેને મસળી નાખો, કચડી નાખો. સંશયાત્મા વિનશ્યતિ ।

જે વિચારો અને કર્મોથી તમારામાં ભય અચળતા ને અશાંતિ વધતી હોય એ વિચારો અને કર્મોનો વિષની જેમ ત્યાગ કરો. પહેાંચી જાઓ કોઈ સમચિત્ત, શાંતસ્વરૂપ પ્રેમ-

મૂર્તિ, નિર્દાંદ, નિરામય, બ્રહ્મસ્વરૂપમાં મસ્ત રહેનાર મસ્ત ફકીરનાં ચરણોમાં. ત્યાં એમના દર્શનમાત્રથી, એમના કૃપા-કટાક્ષ માત્રથી, એમના સહયોગ-સહકાર માત્રથી જે મળશે તે ચાંદ્રાયણુ વ્રત કરવાથી નહિ મળે, ગંગાસ્નાન કરવાથી નહિ મળે. આત્મજ્ઞાની મહાપુરુષની દૃષ્ટિ તમારા પર પડવાથી તમને જેટલો લાભ થશે તેટલો લાભ કાશી, રામેશ્વર, મજ્જા-મહીના જવાથી નહિ મળે. માટે જીવનની અમૂલ્ય પળો ગુમાવ્યા વિના સાધનામાં લાગી જાઓ.

ૐ આનંદ! ૐ આનંદ!! ૐ આનંદ!!!

કોઈ પણ જાતની નડતર વગરનો રસ્તો જે તમે શોધી શકો—તો કદાચ એ ક્યાંય નહિ જતો હોય.

IS:10001

ઓ. ૨૮૪૧૭
ફ. ૮૭૨૨૩
ધ. ૪૧૪૩૧

ખેતીની સિંચાઈ માટે વિપ્રવસનીય એન્જીન
“સત્યવાન” તથા “અંદન”
૬, ૮ તથા ૧૦ હો. પા.

—: બનાવનાર :-

કનેરીયા એન્જીનીયરીંગ વર્ક્સ

ટેબર રોડ, રાજકોટ-૩૬૦ ૦૦૨

સાધક

સંકલન : ઈશ્વરભાઈ એમ. શાહ

(પ. પૂ. સ્વામી શ્રી સંપૂર્ણાનંદજી બાપુ ચોજીત સાધના શિખીરના સત્સંગમાંથી)

સાધકનો અર્થ શું છે? જે સત્યને સ્વીકારે, અસત્યને કાઢે. બાકી અસત્ય રહે અને સાધક સત્યચર્ચા, સત્ચિંતન, સત્ક્રિયા કરે તે વ્યર્થ છે. જ્યાંસુધી સત્ય અપનાવો નહિ, ત્યાંસુધી સાધક સંજ્ઞા યથાર્થ નથી.

સત્ક્રિયા, સત્ચિંતન, સત્યચર્ચા શું છે? સત્ક્રિયા તેને તમે પૂજા-દાન વિગેરે કહો છો. સત્ચિંતન એટલે રામકૃષ્ણનું ચિંતન, સત્યચર્ચા એટલે કથા શ્રવણ.

હવે તમે, જીવનનું સત્ય (૧) હું શરીર નથી, શરીર માફ નથી અગર (૨) હું શરીર છું તો જગતના બધા શરીરો મારાં છે. અગર (૩) વિશ્વાસ કરવા યોગ્ય એક ઈશ્વર છે. આ સત્યને અપનાવ્યા વિના સત્ક્રિયા, સત્ચિંતન, સત્યચર્ચા શું ઉપયોગી છે?

એક વાત ઘણીવાર કહેવી પડે છે, પણ જરૂરી છે. તમારું શરીર જે મસાલાથી-પંચભૂતોથી બન્યું છે, તે પંચભૂતોથી બનેલાં દુનિયાનાં શરીરો નથી શું? તમારું શરીર બનાવનાર ઈશ્વર તો જગતના બધા શરીરોનો બનાવનાર પણ ઈશ્વર નથી શું? જો હા. તો તમારા શરીરને માફ અને જગતના બધાં શરીરો પરાયાં, તે અસત્યનો સંગ નથી શું?

તમોને શું વાત કહું! તમે તમારા શરીરને માફ અને બીજાં શરીરોને પરાયાં માનો છો, ત્યારે જ માનવતાનો અંત આવે છે. પરિવારને “મારા” અને બીજાને “પરાયાં”

માનવા એ સાધકનું મોટું કલંક છે. અમાનવતાની શરૂઆતજ અહીંથી થાય છે, કારણ કે એ અસત્યનો સંગ છે.

(શરીર સાધન છે) શરીરને ગંગા-ચમુનામાં ફેંકવાનું નથી કહેતો. પરંતુ એજ વાત કહું છું કે (૧) શરીરને માફ ન માનો અગર (૨) શરીરને માફ માનવું હોય તો બધાંજ શરીરો મારાં માનો.

(૧) મારા ઘરમાં રહેતાં શરીરો મારાં (૨) ઘર બહાર રહેતાં પરાયાં. આ છે અમાનવતા. અમાનવતાને છે અર્ધમ. અર્ધમનો સંગ તે છે સત્યનો ત્યાગ.

સત્ તમે છો. તમે તમારો ત્યાગ કર્યાનું કારણ અમાનવતા છે. લાખો જન્મ સત્સંગ કર્યો. કથા સાંભળી. છતાં જ્યાંસુધી અસત્યનો ત્યાગ નહિ કરો, ત્યાંસુધી સત્ જણાશે નહિ. અને જન્મ-મરણ જશે નહિ. ક્યાં સુધી આવી શિબિરોમાં જવું છે ?

(૧) સાધક (૨) સાધન (૩) સાધનતત્ત્વ (૪) સાધ્ય. આ અંગે સમજાવે.

પ્રથમ તો શાસ્ત્રોમાં ભારતને કર્મભૂમિ કહેલ છે. પણ હું તો સાધનાભૂમિ કહું છું. માનવ માત્ર સાધક છે. જે સાધક નથી તે માનવ નથી, પશુ કરતાં બેદ છે, ઉતરતો છે.

હવે સાધક નામ કેવું છે તે જોઈએ. સાધક એટલે માનવ. માનવ એટલે આત્મા+શરીર. ગીતામાં, શાસ્ત્રોમાં પુરુષ+પ્રકૃતિ નામ છે. પુરુષને આત્મા કહો, ભવ કહો. પ્રકૃતિ તે શરીર.

તમારે તમને આત્મા માની સાધનાની જરૂર નથી; કારણ કે આત્મબોધ તે સાધનાની પૂર્ણતા છે. શરીર તો પ્રકૃતિનું કર્મ છે તેને સાધના શું તે ખબરજ નથી. તો હવે તમે બધા સાધના કરવા ભેગા થયા છો તે છે કેણુ ? કેને સાધના કરવી છે ? કેણુ સાધના ઈચ્છે છે ? તે પ્રશ્ન છે.

જેને સંસારના પદાર્થોની કામના છે, જે લોગ ઇચ્છે છે, લોગથી ઉબ આવતાં લોગમાંથી યોગ તરફ જવાની જેનામાં જિજ્ઞાસા બળે છે, આવો જે કામના-જિજ્ઞાસાનો પૂંજ છે તે છે સાધક. આવો એકલો પડે છે ત્યારે શાંતિ ઇચ્છે છે આ શાંતિ તે છે પ્રેમ. એટલે આવાનું લક્ષ્ય છે. પ્રેમપ્રાપ્તિ. કામના-જિજ્ઞાસાનો પૂંજ } સાધક
લક્ષ્ય-પ્રેમપ્રાપ્તિ

કામના છે શું ? સંસાર.

જિજ્ઞાસા છે શું ? સંસાર તરફથી પાછા.

આ સાધક આત્મા નથી, ભવ નથી. આ બંને ચેતન તત્ત્વ છે. ચેતન તત્ત્વ સનાતન અવિનાશી તત્ત્વ છે. તેની ઉત્પત્તિ નાશ નથી. જ્યારે સાધક છે તે ચેતન નથી. જે સાધકને ચેતન માનશે તો તે અવિનાશી તત્ત્વ બનશે. જેને સાધનાની જરૂર નથી. આમાં કેઈને સંદેહ હોયતો પ્રશ્ન કરે. આ અમોને અમારા ભવનના સત્યમાં લાધેલ છે. શાસ્ત્રો, સંતોની વાત નથી. હવે સાધક છે અહમ્. અહમ્નું સ્વરૂપ છે પ્રીતિ. વડોદરાથી તમને અહીં કયું તત્ત્વ ખેંચી લાવ્યું ? તો સાધનામાં પ્રીતિ.

આ સાધકનું નામ હિંદીમાં 'મૈ', ગુજરાતીમાં 'હુ', અંગ્રેજીમાં 'I' છે. અંગ્રેજી 'I' સમજ્યા નથી એટલે સદા કેપીટલજ લખે છે. કારણ કે લોગ-ભૂમિ છે. 'I'ની લોગમાં જરૂર છે. 'I' મરે તો લોગ મરે. જ્યારે ભારત સાધન-ભૂમિ છે. તેને સદા 'હુ'ના નાશની ચિંતા છે. આપણા ઋષિઓએ તાંદળબની ભાજી ખાઈ એકાંતમાં ગંગા કાંઠે રહી 'હુ'ને મારવાના ઉપાયો શોધ્યા છે.

જ્યાંસુધી અહમ્ છે ત્યાંસુધી સાધનનિષ્ઠ નહિ થવાય. અહમ્ કોઈ વ્યક્તિ-રાક્ષસ નથી, માત્ર ભાવ છે.

અહમ્માંથી
વ્યક્તિત્વ
લેદ
અમાનવતા

અમાનવતા શું? કામ ક્રોધ-લોભ-મોહ.
વિકાર કામ ક્રોધ-લોભ-મોહ. આ ન હોય
તેનું નામ છે નિર્વિકાર. નિર્વિકાર સ્થિતિ દરેકને
તથા સંસારને પસંદ છે વિકારીસ્થિતિ પોતાને
તથા સંસારને પસંદ નથી.

જે પ્રભુ છે. તે પ્રભુને ૧૦૧ ટકા દરેક મળી શકે તેમ
છે. પરંતુ આ પ્રભુ મેળવવા વચ્ચે રોકે છે અહમ્. તે
અહમ્નો નાશ ૧૦૧ ટકા છેજ. ભલે ઉપાયની સાધકને ખબર
ન હોય. પરંતુ ઉપાય છેજ. કોઈ સાધકે નિરાશ થવાની જરૂર
નથી. માત્ર પોતાના નિજ જ્ઞાનથી ઉપાય શોધો. શાસ્ત્રો ન
જુઓ. નહિતર ભટકી જશો. પ્રભુ મેળવવા પ્રભુ સાથે અભિન્ન
થવા જરૂર ઉપાય છે.

પ્રભુ છે શું? જેનાથી દૂરી-લેદ-ભિન્નતા ન હોય તે છે
પ્રભુ. તે સાધન શોધો.

સાધન ત્યારેજ જડશે જ્યારે પ્રથમ અસાધનને પકડો.
માટે અહમ્ ન હોય તે પ્રભુ ન જડત. અસાધનની જરૂર
સાધન શોધવા માટે છે. તમારા નિજ જ્ઞાનથી શોધો. શું શું
અસાધન છે? આ અસાધનનો નાશ તેજ છે સાધન પ્રાપ્તિ.

તમારી પાસે છે શું?

(૧) બળ (૨) ઉદારતા (૩) સ્વાધીનતા (૪) પ્રેમ. આ
છે સાધન. પરંતુ તમે બનાવ્યાં છે અસાધન. (૧) બળ જગત
માટે છે. તમે તેને તમારા માટે વાપરો છો. જેથી બળ
બન્યું છે અસાધન. એ વાપરો જગત માટે તે અસાધનમાંથી
બનશે સાધન. સાધન જડ્યું હવે આનંદ-આનંદ. હવે આ
સાધનને સાધનતત્વ બનાવો. આ સાધનને પ્રીતિ સાથે જોડી
દો તે સાધનતત્વ બનશે.

મારું બળ જગતને આપવામાંજ મને પ્રેમ છે. મારા માટે

વાપરું તેો ધૂબરી ઉત્પન્ન થાય છે. આ છે સાધનમાં પ્રિયતા.
પછી સાધનની પ્રિયતાજ સાધ્ય સુધી પહોંચાડી દેશે.

તમારે તેો માત્ર એક નક્કી કરવું કે, “બળ જગત માટે
વાપરીશ.” “મારે માટે નહિ વાપરું.” જ્યારે તમે બળને
જગત માટે વાપરવા મંડો છો ત્યારે સાધક-અહમ્ ધૂબ
ઉઠે છે. તેના આધાર તૂટતા બંધ છે. પછી સાધ્ય જે પ્રેમનો
ભંડાર છે તે અહમ્ જે પ્રેમનું બિંદુ છે તેને ઓગાળી નાખે
છે. તમારે શ્રમ નથી કરવો પડતો.

હવે (૧) સાધક-અહમ્
(૨) સાધન-બળનો સદુપયોગ
(૩) સાધનતત્વ-પ્રિયતા
(૪) સાધ્ય-પ્રભુ.

સાધન ઈશ્વરે તમારી
સાથેજ આપ્યાં છે જે
સાધન તમારે લેવા
પડે તેો તે ઈશ્વર નથી.

સાધન શું છે? (૧) કર્તવ્ય પરાયણતા (૨) અસંગતા
(૩) પ્રેમ.

પ્રકૃતિના પદાર્થો સાથે સંબંધ વિચ્છેદ થતાં કર્તવ્ય-
પરાયણતા બળી, સાધ્યથી અભિન્ન કરે છે. આને પંડિતોએ
નામ આપ્યું કર્મયોગ. કર્મયોગ ઉપર ચોપડીઓ લખી.
સાધક વાંચી પાગલ થઈ ગયો.

પ્રકૃતિ સાથે સંબંધ વિચ્છેદ કરો તેનું ફળ છે અસંગતા.
આ છે જ્ઞાનયોગ. અસંગતાનું ફળ છે સાધ્ય સાથે અભિન્નતા.

પ્રેમ સાધન છે. પ્રેમ તમને મળેલ છે પ્રભુ તરફથી. તેો
પ્રભુ ઇચ્છે છે કે મને મારો પ્રેમ પાછો આપો, દીકરા. તેો
આપણે પ્રેમી પ્રેમારુપદ પ્રેમની લેવડ દેવડ કરી કૃતકૃત્ય
થઈએ. પણ ભૂલ શું કરી?

પ્રેમ કર્યો પત્નીના દેહ સાથે, તેો પ્રેમ ફેરવાઈ ગયો મોહમાં.

પ્રેમ કર્યો પોતાના શરીર ઉપર, તેો પ્રેમ બની ગયો આસક્તિ.

પ્રેમ ક્યો પદાર્થો ઉપર, તે પ્રેમ બની ગયો રાગ.

પ્રેમ બીજા કોઈ જડ પદાર્થોમાં ન કરતાં માત્ર ઈશ્વર જે પરમ પ્રેમનો ભંડાર છે તેની સાથે કરવો તે છે ભક્તિયોગ. આ ભક્તિયોગનું ફળ છે અનંતરસ. પ્રેમી-પ્રેમાસ્પદનું મિલન. આ છે રાધા-કૃષ્ણનું મિલન.

બળ સાધન છે. } આ ત્રણે ઈશ્વર તરફથી મળેલ છે. પ્રિયતા
જ્ઞાન સાધન છે. } છે સાધનતત્વ. બળ-જ્ઞાન-પ્રેમ સાથે પ્રિયતા
પ્રેમ સાધન છે. } બેડી ઘો. આમાં ચિંતા-નિરાશા જેવું છે
ક્યાં ? કે ઉદ્ધાસ થઈ બેઠા છો ?

ધર્મશાળા શબ્દ ખૂબ વિચિત્ર છે. ધર્મશાળામાં મૂર્તિ નથી. રામાયણ-ભાગવતનાં કોઈ પુસ્તકો નથી. ધર્મની ત્યાં કોઈ ચર્ચા-સત્સંગ નથી. માત્ર પડતર પાંચ, છ રૂમો, કચરો, બાવાં બાવાં. એક ચોકીદાર છતાં નામ છે ધર્મશાળા. (ઋષિ-ઓએ) માત્ર તેની ઉપસ્થિતિજ ધર્મ બતાવે છે કે હે ભાઈ, જગતમાં તું યાત્રાળું છે. અહીં રહી સવારે જઈશ. તેમ આ જગતને માન. આ જગત તારું ઘર નથી. you are only a tourist.

દેહના સંબંધથી પતિ-પત્ની તરીકે (ઘરમાં-ધર્મશાળામાં) સંયોગ થાય અગર પિતા-પુત્ર, પિતા-પુત્રી, મા-દીકરાના દેહોનો સંયોગ થાય તો હું આ સંયોગ તોડી ભાગી જવા નથી કહેતો, પરંતુ જેની જેની સાથે યોગ થાય તેની સેવા કરો, પરંતુ મારાં ન માનો. સંયોગવાળાને જો મારાં માન્યાં તો વિયોગ છે. તેને પરાયાં કહેશો તો તે ભેદતા છે. અમાનવતા છે.

ભેદતામાંથી

રાગદ્વેષ

કામ-ક્રોધ-લોભ-મોહ વિકારો

દેવું તેજ લેવું છે. બધાંને મારાં માનવાં તેથી ઉચ્ચો કોઈ સર્વાત્મભાવ નથી.

પતિ પત્નીને સાથી માને છે પણ ક્યાં સુધી ? પતિના અધિકારોનું પત્ની રક્ષણ કરે ત્યાંસુધી. નહિતર છૂટાછેડા. એકજ સાથી મારો પ્રભુ છે જે કદી છોડતો નથી. તેને માનો કે ન માનો, જાણો કે ન જાણો પણ પ્રભુ તમારો કાયમનો સાથી છે. મારા કહેવાની ટેવજ હોય, મારા કીધા સિવાય ન રહી શકતા હો, તો પ્રભુ એકને મારો કહો. તે કદી સાથ નહિ છોડે. આપવાનું દેવાનું લેવાનું બને છે. આપવાની ચિંતા સંસારને હોય છે.

અહમ્ને મારવાનો સરળ ઉપાય ? તમારા અધિકારનો ત્યાગ કરો. બીજાના અધિકારની રક્ષા કરો. આ જીવનનું સત્ય અમને જડયું છે.

અધિકાર એટલે ? તમારું જે કંઈ બળ. યોગ્યતા હોય તે (ઓછું બળ હોય-ઓછી યોગ્યતા હોય તો તે પ્રમાણે) બીજાને આપો. જે તમારું કર્તવ્ય છે. કર્તવ્યની પાછળ પાછળ અધિકાર આવે છે. માગવાથી અધિકાર નથી આવતો.

મીરા શું હતી ? પ્રથમ અસમર્થ, અસમર્થ એનથી કેમ રહે ? અસમર્થને સદા વેદના હોય. આંસુ તેનાં સાધન છે. આ વેદનાજ પ્રભુ સાથે અભિન્ન કરે છે.

દ્રોપદી શું હતી ? સમર્થતા, સમર્થતામાં પગ રાખ્યા ત્યાંસુધી પ્રભુ ન આવ્યા. સમર્થતા છોડી માત્ર અસમર્થતાની વેદના બચી તો દ્રોપદીનો પુકાર દ્વારકા સંભળાયો.

જીવનનું સત્ય શું છે ? શાસ્ત્રોમાં કે ગુરૂ પાસે નથી. તમારાજ જ્ઞાનમાં છે. જો સત્ય જાણવાનું બીજે હોય તો ઈશ્વર પરિપૂર્ણ ન ગણાય. શાસ્ત્રો-સંતો-ગુરુની જરૂર માત્ર સત્ય શોધતાં સંદેહ લાગે તો તે સંદેહ મટાડવા માટે છે.

ગુરુ કોણ ? સહજ આત્મ સ્વરૂપ પરમ ગુરુ. બાકી દેહનું નામ ગુરુ નથી.

તમારા જ્ઞાનેજ જીવનનું સત્ય શું છે તે શોધ્યું કે “મારું શરીર અને જગતનાં બધાં શરીરો એક છે.” તો હવે અત્યારથી જ હું બધાં શરીરોને મારાં માનીશ. સાચું ને? તેનું ક્ષણ શું?

(૧) કોઈ કોને કરશે? (૨) લોભવૃત્તિ કોની સાથે અજમાવશે? (૩) પુરા કોને જોશે? (૪) હિંસા કોની થશે? (૫) પરિગ્રહ કેમ થશે? (૬) વેર-ધર્ષા કોની સાથે થશે? આ બધું જેનામાં ન હોય તે કોણ છે? ખબર છે? (૧) ધર્માત્મા છે. (૨) ભગવદ્ ભક્ત છે. (૩) જીવન સુક્ર છે. (૪) અરિહંત છે.

તમારા જ્ઞાનમાં સત્ય જણાય અને ન માનો તો દુનિયાની કોઈ સત્તા નહિ મનાવી શકે. પણ તમે ધારો તો મનાવી શકો છો. આ ઉપરથી ઈશ્વરનો મહિમા તમારામાં કેટલો છે તે જણાય છે.

તમે હાલી મવાલી પ્રભા નથી. તમે તો ઈશ્વર છો. તમારો મહિમા શું? તે ખબર નથી. તમારા મહિમાનો પાર નથી.

સંસારમાં સુંદર દેખાતા ને કહેવાતાં બધાં જ શરીરો વ્યાધિ, વૃદ્ધાવસ્થા, ગંદકી ને મરણને શરણુ થનારાં છે તેમાં કોઈયે શાશ્વત નથી. પછી તેમની સુંદરતા ક્યાંથી શાશ્વત હોઈ શકે? માનવ શરીરમાં પ્રકટ થનારું ચૌવન ને તેનું સૌંદર્ય તો આકાશમાં ક્ષણભર ચમકીને અદૃશ્ય થઈ જનારી ચપલાની પેઠે ચંચળ છે. તેનો મોહ ને ગર્વ અસ્થાને છે. તેની પ્રીત પણ મિથ્યા છે.

(પાના ૧૬ નું અનુસંધાન)

પ્રવર્તમાન પ્રત્યક્ષ-ક્ષણને પિછાનીને મૂલવીને તેને જગ-રુકતાથી જીવી જઈએ તો જ જીવન ધન્ય બની રહે છે.

પ્રત્યેક ક્ષણ પ્રકાશની ક્ષણ છે. ક્ષણે ક્ષણને જગરુકતાથી જીવનારનું સમગ્ર અસ્તિત્વ જ આંખો બની જાય છે.

‘સ્વ’ અને ‘ક્ષણ’ના એકચ અને એકરૂપતાને જગૃતિપૂર્વક જાળવી જીવી જનાર મનુષ્યના ભવિષ્યની ભવ્યતા અસીમ છે.

ક્ષણની સંપદાનો સ્વામી મનુષ્ય નિત્ય સત્ય-પ્રકાશ-આનંદના એક અલગ નૂતન આયામમાં વિહરે છે.

ચૈતન્ય-મહાસુદ્રા : ચૈતન્યમાં સમાઈ જતી સામગ્રી કદી ચૈતન્ય હોઈ શકે નહિ-બની શકે નહિ. અંદર-બહારનાં દૃશ્ય ચૈતન્ય નથી. ચૈતન્ય-સમાધિને માર્ગે બંને પ્રકારનાં દૃશ્ય બંધન છે. બહારનાં દૃશ્ય લોહાની સાંકળ છે તો અંદરનાં દૃશ્ય સોનાની સાંકળ છે.

અતલ ચૈતન્યમાં અંદર-બહાર કંઈ જ હોતું નથી. બધા જ અનુભવોનો લય થઈ જાય છે. અંદર-બહાર બધાંનો લય થઈ ગયો હોય છે. શરીર-મન કંઈ જ રહેતું નથી. સ્ત્રી પુરુષ જેવો ભેદ રહેતો નથી.

બાંડા ચૈતન્યમાં રૂબી જતાં કર્મક્ષેત્ર, જ્ઞાનક્ષેત્ર, કાળના માનહંડ જેવા આયામો બચતા નથી. કર્તવ્ય-કર્મની લગન, જ્ઞાનપ્રાપ્તિની એપણા, સ્થળ-સમયની સભાનતા, આ બધાંનો લોપ થઈ જાય છે.

અતલ ચૈતન્યના-અનંત અવકાશના આ સ્તરમાં અંતે વ્યક્તિની સ્થિતિ થઈ જાય છે. વ્યક્તિ બધા આયામોનો અતિક્રમી ગઈ હોય છે.

આ અવસ્થા એ અસ્તિત્વની ચરમ-પરમ ઉપલબ્ધિ છે બધા આયામોનું અતિક્રમણ છે.

કર્મસુદ્રા, જ્ઞાનસુદ્રા અને સમયસુદ્રાને ઓળંગી જતાં અતલ ચૈતન્યની મહાસુદ્રામાં વ્યક્તિની ચેતના એકાકાર-એકરૂપ થઈ જાય છે.

કાળધર્મી શરીર (time-body)થી વ્યક્તિ અલગ થઈ ગઈ હોય છે.

વ્યક્તિ કર્મપાશમુક્ત અને કાળવિજેતા બની દિવ્ય આનંદલોકમાં મૌન-મૂક વિહરે છે.

આ 'પરમચૈતન્ય-પરમસત્ય' અવસ્થાને શબ્દમાં ના મૂકી શકાય. તેના માર્ગની ચર્ચા હોય પરંતુ 'સત્ય ઉપલબ્ધિ' મૌનમાં શમી જાય છે.

——*

પૂ. માશ્રી શ્રી સર્વેશ્વરીનો સત્સંગ ને વ્યક્તિગત મુલાકાતનો સમય

પ. પૂ. માશ્રી સર્વેશ્વરીની આધ્યાત્મિક સાધના એકધારી ચાલી રહી છે, એક બાજુ સાધનાત્મક પ્રયાસો તીવ્રતમ કરવાની ભાવનાના ભાગરૂપે પૂ. માએ રવિ, મંગળ અને ગુરૂ ત્રણ દિવસ સંપૂર્ણ મૌન પાળવાનો નિયમ બનાવ્યો છે; તે સાધકોના હિત ખાતર બાકીના દિવસોએ સત્સંગની બેઠક સાંજના ૬-૧૫ થી ૮-૦૦ સુધી સકલ એપાર્ટમેન્ટ, સત્યપથ (એકસ-૩-૪) નારણપુરા પોસ્ટ ઓફિસ સામે, અમદાવાદ-૧૩ ખાતે ચોળશે.

બહારગામથી આવનાર સાધકો રવિ, મંગળ ને ગુરૂ સિવાય, બપોરના ૩-થી ૪-૦૦ પૂ. માને ઉપરના સ્થળે મળી શકશે. નવી સૂચના પ્રમાણે બપોરના ૧૨-૩૦ થી ૧-૩૦ નો સમય હવે રદ કરવામાં આવ્યો છે એની સાધકોએ નોંધ લેવા વિનંતી છે.

શ્રીયોગેશ્વરજીની આત્મકથાનો સંક્ષેપ

પ્રકાશના પંથે

સં. પરમાર્થી

કેટલાંક દિવ્ય દર્શનો

મહુવાના દિવસો ખૂબ જ આનંદમાં પસાર થઈ ગયા. તે પછી એકાદ મહિનાનો સમય સરોડામાં પસાર થઈ ગયો. સરોડાના શરૂઆતના નિવાસ દરમ્યાન જ બે અમંગલ કહેવાય તેવા બનાવો બની ગયા.

ચોથે દિવસે રાતે લગભગ બે વાગે હું ઘરમાં પ્રભુસ્મરણ કરતો હતો તે વખતે ઘરનું બારણું જોરથી ખખડવા માંડ્યું. મને જરા નવાઈ લાગી. ઊભા થઈને બારણાની તડમાંથી જોયું તો એક માણસ હાથમાં લાકડી લઈને બારણા પાસે ઊભેલો. મેં કહ્યું: કોણ છે? એટલે તેણે 'ઉઘાડ' કહીને ગાળો દેવા માંડી તે સાંભળીને તારાબેન જાગી ઊઠી, પછી માતાજી ઊઠી ગયાં, ને 'ચોર' 'ચોર' ની યૂએ પાડવા માંડ્યાં. પાંચેક મિનિટમાં ગામના બીજા માણસો આવી પહોંચતાં તે નાસી ગયા.

એક બીજા અમંગલ માનવો હોય તો મનાય તેવો બીજા પ્રસંગ બની ગયો. તારાબેનની પુત્રી પ્રેરણાનું થોડી માંદગીને આંતે અચાનક મૃત્યુ થયું. અમારી હાજરીથી બેનને રાહત રહી. જન્મ અને મૃત્યુ તો શરીર સાથે સંકળાયલા છે. કોઈ ભક્ત કે યોગી ઈશ્વરની કૃપાથી તેમાંથી મુક્ત મેળવે તો ભલે, બાકી સાધારણ માણસના લલાટમાં તો તેમના લેખ અચૂક રીતે લખાયલા છે. માટે એનો હર્ષશોક અસ્થાને છે. સરોડા પછી અમે સાબરમતી થઈ ઋષિકેશ પહોંચ્યાં. ત્યાં તા. ૫-૧૦-૧૯૫૫ ને ગુધવારે સવારે આંતરજગતમાં ધ્યાન-

માં મને લગવાન બુદ્ધત્વું દર્શન થયું. તે દર્શન ખરેખર આનંદદાયક હતું. બુદ્ધ લગવાન બોધિ વૃક્ષની નીચે ધ્યાન-મગ્ન દશામાં બેઠા હતા. તેમના શરીર પર સ્વચ્છ અને સફેદ વસ્ત્રો શોભી રહેલાં. તેમની મુખાકૃતિ અત્યંત તેજોમય અને શાંત હતી. તેમને માથે નાની સરખી આકર્ષક જટા હતી. ખાસ વિશેષ વાત તો એ હતી કે, તેમના ગળા અને હૃદયની આસપાસ એક ચળકતો સફેદ રંગનો નાગ વીંટળાયેલો હતો. નાગની કદપના વધારે ભોળા શંકર સાથે સંકળાયેલી છે. તેથી જરા નવાઈ પમાડે તેવું દર્શન ગણાય. પરંતુ તરત જ મને અંતઃપ્રેરણા થઈ કે સાપ અથવા નાગ માયાનું સ્વરૂપ છે. મનની વાસના જે સાધકને પરમસિદ્ધિની પ્રાપ્તિમાં નડતરરૂપ થાય છે તે નાગ જેવી જ વિષમય છે. તેનો સફળતાપૂર્વક સામનો થાય અને તેને છૂટી લેવાય એટલે પરમ શાંતિ, સિદ્ધિ, નિર્વાણ અથવા બુદ્ધ લગવાનના શબ્દોમાં કહીએ તો બોધિની પ્રાપ્તિનું ભગીરથ કામ છેક જ સહેલું થઈ જાય છે.

શિયાળામાં ગુજરાત યાત્રાનો કાર્યક્રમ નક્કી કર્યો હતો. તેથી ત્યાંથી નીકળીને અમે મુંબઈ આવ્યાં. થોડા દિવસો વીત્યા પછી અમે વજ્રેશ્વરી જવાનો વિચાર કર્યો. વજ્રેશ્વરીનું સ્થાન ઘણું સુંદર ને પ્રસિદ્ધ છે. વજ્રેશ્વરીની બાજુમાં ગણેશપુરી નામે સ્થાન છે. એ એકાંતમાં આવેલું છે. વસ્તી પણ બહુ થોડી છે. ત્યાં કુંડની બાજુમાં સ્વામી નિત્યાનંદ નામે એક મહાત્મા રહેતા. તેમનાં દર્શનનો લાભ અમને મળી ગયો. અમે નવેક વાગ્યે તેમની પાસે પહોંચ્યાં હતાં. તે વખતે દર્શનની ઈચ્છાવાળા ઘણા લોકો ત્યાં બેઠા હતા. સ્વામીજી તો એમના ઓરડામાં સૂતેલા હતા. લગભગ અર્ધા કલાકે તેઓ બહાર આવ્યા હતા. તેમની પાસે જઈને અમે એમનાં દર્શનનો લાભ લીધો. એમની આંખ તેજસ્વી હતી. શરીર કાળું ને જરા ભારે હતું. મુખ

પર ખાસ આકર્ષણ ન હતું. પણ આંખ આકર્ષક હતી. થોડી-વાર તે ઓસરીમાં બેઠા ને પછી આડા પડ્યા. તેમનું વર્તન ઉદાસીન જેવું હતું. તેથી મારે તેમને મારી સાધના વિષે પૂછવું હતું પણ મારી ઈચ્છા અધુરી જ રહી. પરંતુ મુંબઈ આવ્યા પછી તેમનો એક સુંદર અનુભવ થયો. એક દિવસ સવારે તેમનું દર્શન થયું. તે તેમના ઓરડામાં સ્નાનાદિથી પરવારીને બેઠેલા. કપાળે ભસ્મ હતી. તે કંઈ સંસ્કૃત પાઠ કરતા હતા. તેમની પાસે જઈ મેં પ્રણામ કર્યાં. તે પછી તેમની સાથે થોડી અંગત વાતો થઈ. એ અનુભવથી મને અસાધારણ આનંદ થયો. મારી આશા વધારે પ્રગળ બની અને મને ઘણો લાભ થયો.

એ જ રીતે મને તા. ૧૦-૮-૫૭ને દિને શનિવારે રાતે ૧૧-૩૦ વાગ્યે જલારામ લગવાનનું દર્શન થયું હતું. પરંતુ ત્યારે હું ઋષિકેશ હતો. તેમનું સ્વરૂપ એકદમ ગૌર, સૌમ્ય અને અત્યંત તેજોમય હતું. દર્શન આપીને એમણે મારી સાથે કેટલીક અંગત વાતો પણ કરી હતી, જે ગુપ્ત રાખવા યોગ્ય હોવાથી અહીં પ્રગટ કરી શકું એમ નથી. લગવાન શ્રી જલારામની કૃપા મેળવવા માગનારા પ્રેમી ભકતો આજે પણ એમની કૃપા મેળવી શકે છે એ વાતની ખાતરી આપવા માટે આ પ્રસંગનો ઉલ્લેખ કર્યો છે.

શિયાળો પૂર્ણ થતાં ફરીથી ઋષિકેશ આવવાનું બન્યું. અહીં શાંતિપૂર્વક દિવસો પસાર થતા હતા. છેવટે નવરાત્રી વ્રતનો વખત પણ આવી પહોંચ્યો.

સાચું છે કે નવરાત્રિના દિવસોનું મહત્ત્વ મારા જીવનમાં ઘણું છે. આમ તો પ્રત્યેક દિવસ, પ્રહર ને પળ મારે માટે મહત્ત્વનો ભાગ ભજવી જાય છે. પરંતુ નવરાત્રિનો વખત સાધનાની દૃષ્ટિએ અત્યંત મહત્ત્વનો રહ્યો છે. મારા જીવનની

કથાનું ક્રમિક અવલોકન કરનારને એ વાત સહેજે સમજાય જશે. માની કૃપા માટે તે વખત દરમિયાન હું ભારે ચિંતા, વેદના ને તાલાવેલી સાથે તપુ છું તે વાત બાણીતી છે.

આ વર્ષે પણ નવરાત્રિના ઉપવાસો પૂરા તો થયા પરંતુ આશાનું એક વધુ કિરણ મને મળી ગયું. મારી સાધનાના ઇતિહાસમાં જે દિવસે સારો ભાગ ભજ્યો છે તે જેઠ સુદી પાંચમનો દિવસ ફરી વાર આવીને મળ્યો. મને ખબર હતી કે એવા પાંચમના દિવસો તો ઘણીવાર મિથ્યા થયા છે છતાં મારે આશા ને ઉત્સાહ રાખ્યા વિના છૂટકો ન હતો. દિવાળી સુધીમાં લગભગ સોળવાર જુદી જુદી રીતે એમ જ કહેવામાં આવ્યું કે આવતા જેઠ સુદ પાંચમને દિવસે દેવપ્રયાગમાં શાંતાશ્રમમાં માનું સાક્ષાત્ દર્શન થઇ જશે. ને તમારી બધી ઇચ્છા પૂર્ણ થશે. વળી સાંઈબાબા જેવા મહાપુરુષે પણ દિવાળી સુધીમાં મને અનેકવાર દર્શન આપી વાર્તાલાપ પણ કર્યો. તે મહાપુરુષની કૃપા માર પર કાયમ થયા કરે છે એ ઓછા આનંદની વાત નથી.

માની પ્રેરણા આ વખતે મારે દેવપ્રયાગ જવું એવી હતી પરંતુ દેવપ્રયાગમાં રહેવાની વ્યવસ્થા ન હતી તેની માહિતી મને મળી. શાંતાશ્રમની કુટિયા જે તોડી નાંખવામાં આવેલી તે ચક્રધરજીએ ફરી બનાવી ન હતી. એટલે દેવપ્રયાગ જવાનો કાર્યક્રમ મુલતવી રાખ્યા વિના છૂટકો ન હતો. માએ આપેલી દેવપ્રયાગ જવાની પ્રેરણા મને કામચલાઉ રાહત આપવા માટે જ હતી તેની ખાતરી થઈ. (ક્રમશઃ)

✽ ચાલો, ગુરુ પૂર્ણિમાએ સંકલ્પ કરીએ ✽

વરસમાં એકવાર ગુરુ પૂજનનું મહાપર્વ અષાઠી પૂર્ણિમાએ આવે છે. સદ્ગુરુ પ્રત્યે આપણું ઋણ અદા કરવા ચાલો, આપણે કંઈક સંકલ્પ કરીએ.

૧. દરરોજ સવારે જાગીને પથારી છોડતાં પહેલાં ગુરુમંત્ર, ઇષ્ટમંત્ર કે ઐ યોગેશ્વરાય નમઃ ની એક માળા કરીશ.

૨. દરરોજ રાત્રે સૂતાં પહેલાં ગુરુમંત્ર, ઇષ્ટમંત્ર કે ઐ યોગેશ્વરાય નમઃ ની એક પાંચ કે અગિયાર માળા કરીશ.

૩. દરરોજ ગુરુમંત્ર, ઇષ્ટમંત્ર કે ઐ યોગેશ્વરાય નમઃ ના ૧૦૧, ૫૦૧ કે ૧૦૦૧ નોટલુકમાં મંત્ર નોંધીશ.

૪. દર સોમવારે પૂ. યોગેશ્વરજી રચિત શિવ મહિમ્નનો પાઠ કરીશ.

૫. દર એકાદશીએ પૂ. યોગેશ્વરજી રચિત વિષ્ણુસહસ્રનો પાઠ કરીશ.

૬. દર શનિવારે પૂ. યોગેશ્વરજી રચિત રામાયણમાંથી સુંદર કાંડનો પાઠ કરીશ.

૭. દર મહિને એકવાર પૂ. યોગેશ્વરજી રચિત “સરળગીતા” ના અઠાર અધ્યાયનું પઠન કરીશ.

૮. દર મહિને એકવાર, શક્ય હોય તો ૧૮ તારીખે સંકીર્તન કરીશ—પૂ. ગુરુદેવની સ્મૃતિમાં.

૯. દર વર્ષે “અધ્યાત્મ” માસિકના ૫ ગ્રાહકો નોંધીશ. અથવા તેનું એક લવાજમ ભરીને સ્વજન કે મિત્રને મળે તેવું કરીશ.

૧૦. દર વરસે યોગેશ્વર-સાહિત્ય ખરીદી પ્રચાર કરીશ કે જ્ઞાન-યજ્ઞ માટે સત્યપથ-કલ્યાણ કેન્દ્રમાં મારો ફાળો આપીશ.

૧૧. દર વરસે યોગેશ્વર પરિવારની શિબિરમાં જોડાઈશ અથવા વ્યક્તિગત રીતે એકાંત કે મૌન મંદિરમાં બેસીશ.

છેલસાઠ રાવલ

મોટામાં મોટી ખોટ

શરીર ખીમાર થાય કે બગડે, શક્તિ રહે કે ન રહે, પૂર્ણતાની પ્રાપ્તિના સ્વાર્થ સાધ્યા વિના સમજી માણસને છુટકો નથી. એવો સ્વાર્થ સાધવાની સમજી જેને ના સાંપડી હોય તેનું જ્ઞાન, બળ કે તેની યુદ્ધિ શા ખપની? સંસારમાં આવીને માણસે ઈશ્વર પ્રાપ્તિ કે પૂર્ણતાની સિદ્ધિ કરી જ લેવાની છે. તે વિનાની લૌકિક પદાર્થોની પ્રાપ્તિ કંઈજ મહત્વની નથી. તે જ પંડિત છે, તે જ ગુણવાન, જ્ઞાની કે ચતુર છે, જે એ ધ્યેયને પ્રાપ્ત કરીને પૂર્ણ શાંતિ ને મુક્તિને મેળવી લે છે. ધની પણ તે જ છે જે ઉચ્ચ પ્રકારનું આધ્યાત્મિક ધન મેળવી લે છે. જેને એવા ધનની ભૂખ બગી નથી, તેના જેવો અભાગી માણસ આ દુનિયામાં ખીજો કોઈ નથી. પૈસા નહિ હોય તો ચાલશે, પ્રતિષ્ઠા નહિ મળે તે પણ ચાલશે, ને સ્ત્રી-પુત્ર, વૈભવ ને ધામ વિના પણ જીવન અટકશે કે અભિશાપરૂપ નહિ બને : પણ આ બધું હશે ને ઈશ્વર પ્રાપ્તિની ભૂખ નહિ હોય. આત્માની જાત્રિ-દ્વારા ભેદ અને અજ્ઞાનનાં આવરણો દૂર નહિ થયાં હોય તો જીવનમાં મોટામાં મોટી ખોટ છે એમ ચોક્કસ જણવું. મનુષ્ય તરીકે મનુષ્યની દરજ સૌથી પહેલાં દાનવતાને દૂર કરીને માનવ બનવાની છે, તે પછી પોતાનાં બળયુદ્ધિનો ઉપયોગ પોતાની અંદરની પ્રકૃતિને વશ કરવામાં કરવાનો છે.

—યોગેશ્વરજી

પ્રાપ્તિસ્થાન:- પ્લોટ નં. ૧૬૮૮ ખી. સરદારનગર, ભાવનગર-૧
રાધેશ્યામ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, બોરડીગેટ, ભાવનગર, ફોન : ૨૮૧૭૨